

„Cercetarea
adevărului
trebuie
să fie
ea însăși
adevărată,
și
adevărata
cercetare
este
însuși
adevărul
în
desfășurare“

MARX

POLITICA

TETRALOGIE

1. Ferocitate
2. Trestia gânditoare

— romane

Ferocitate

roman dramatic în zece capitole

1

„Literatura ne prezintă ca prezente lucrurile absente“
LESSING

(Intuneric. Muzică. Apoi, întrebarea.)
CE ESTE TALENTUL?
(Bărbatul citește un ziar și, totodată,
ascultă radioul și se uită la televizor.)
Talentul este puterea de a reîncepe, de a
o lua mereu de la capăt. Se încearcă
oculul pământului în balon. S-au produs

foii de polycarbonat pentru sere. Anti-
materia. Ce este antimateria?! Un cos-
monaut francez va zbura într-o navă
cosmică sovietică, în 1982. „Orice alegere
este înspăimântătoare“. A fost produs un
plan computerizat. Eficiență. Semn. Semn
și semnificație. „Dumnezeu este ceea ce

MĂNESCU

**Convorbiri
între vii și morți,
la care participă,
probabil,
și cel încă nenăscuți**

În pregătire :

3. **Banii**

4. **Femei și bărbați**

dramatice —

PERSONAJELE:

**Bătrînul
Bătrîna
Bărbatul
Sora lui
Tinărul
Al doilea tinăr
Smaranda**

ne precede". Adică hazardul nașterii și tot ce ne predetermină. „Ce părinți? Niște oameni ce nu mai au loc de ațiția copil...". În Anglia, patru femei au violat un bărbat. Victima le-a dat în judecată. Reîncepe era dirijabilelor. Cocaină. Pană de curent la New York. Mil de oameni sechestrați în ascensoare. Val de represii în Coreea de Sud. A apărut un dicționar de onomatopee. Greta Garbo-divina, agentă de contrainformații, antinazistă. S-a pierdut, la ieșirea din pădurea

NOTA AUTORULUI

Aceste romane dramatice sînt operă de ficțiune. Ca urmare, deși multe informații sînt reproduse din presă, din literatura de informație sau din documente, toate replicile trebuie considerate ca fiind ale personajelor, care sînt, ele și biografiile lor, strict imaginare.

Autorul recomandă reprezentarea romanelor „Ferocitate” și „Trestia gînditoare” numai în forma lor integrală, în două spectacole consecutive, în aceeași seară, și, de preferat, în săli de studio.

Zevestrei spre Blejești-Videle, o jachetă: damă, verde degrade lină bucle. Ziua mondială a Crucii Roșii. Aplicații millitare. A apărut un dicționar folcloric. „Focul acesta noi l-am pus / iscarăm vilvătaia din pancarte / deși era de presupus / că inimile noastre-n el vor arde...” A apărut un dicționar etnografic. „Ar fi îngrozitor să existe viață de apoi, o viață veșnică a sufletului, a acestui suflet. Toate dorințele mele neîmplinite, și cite sînt !, cite mai sînt !, și cite vor mai fi !,

toate îmi vor supraviețui?" „Odaia unui scriitor este ticșită de personaje pe care doar el le vede și le aude. Dacă un vizitator străin ar intra, nici nu le-ar zări, nici nu le-ar auzi". A apărut un dicționar diplomatic. „O societate viabilă este numai o societate entuziastă." „Nu trageți, tovarăși!" A apărut un dicționar de literatură. „Nu mă interesezi, decât dacă ești diferit." „Dumnezeu a murit". Stalin a spus: „Va fi sărbătoare și pe ulița noastră!" Magnetofon cu comandă vocală. Doar un nefumător din 16 are cancer pulmonar. A apărut un dicționar tehnic. Piramidele rămân un mare mister. Ca și statuile din Insula Paștelui. Socialismul este prima fază, inferioară, a comunismului. Este adevărat oare că revoluționarii au cedat puterea contabililor? De ce a murit Ernesto Che Guevara? A apărut un dicționar științific. „Dar, dacă totuși există o ieșire? Dar nu cu vorbe, nu așa, în formule, ci în propria lor viață și în opera lor?" Descoperiri extraordinare sînt ținute sub control. Același om de știință poate înfăptui și controlul climei, dar și o secetă universală. Jurămîntul solemn al biologilor. Focul grecesc a rămas o curiozitate într-un muzeu al tehnicii militare. Dar, Venus din Millo este nemuritoare. „Artistul e un punct de echilibru". Nu trageți în pianist! Pot fi provocate cutremure. A apărut un dicționar al capodoperelor. Arta personajelor este secu-

larizarea miturilor. Întîi, oamenii l-au imaginat pe zeii, după chipul și asemănarea lor. Apoi, au imaginat oameni după chipul și asemănarea lor. Avionul strategic e înarmat cu două torpile, două rachete cu focoașe nucleare, un tun și câteva mitraliere. Omul este singura ființă care produce mai multă informație decât a primit. Dar, tot el e singura ființă care visează. Vise nocturne. Și vise de zi. Vise cu ochii deschiși. Spune-mi ce visezi și-ți spun cine ești. A apărut un dicționar al istoriei universale. Dacă istoria universală ar fi comparată cu un an, cu 365 de zile, Calea lactee a apărut la 1 mai, deci și planeta noastră cam tot pe atunci, primele semne de viață pe pămînt, pe la 1 septembrie, strămoșul comun probabil al omului și al maimuței, la 31 decembrie, ora 13 și treizeci de minute, neoliticul, la 31 decembrie, ora 23 și cincizeci și nouă de minute, era creștină, la orele 23, cincizeci și nouă de minute, cincizeci și șase de secunde, Renașterea, la 23, cincizeci și nouă de minute, cincizeci și nouă de secunde, iar întreaga istorie modernă și contemporană, pînă în zilele noastre, ocupă secunda care a rămas. A apărut o nouă ediție a dicționarului universal. Cine ne numără? Și de ce? „Cine va fi semnificativ mîine?" „Credința mea e că vor fi semnificativi doar aceia care vor anticipa soluții pozitive noi, greu de ghicit".

2

„Ajung din ce în ce mai mult să cred că nu e vorba nici de forme vechi și nici de forme noi, și că omul scrie fără să se gîndească la nici un fel de forme, scrie pentru că scrisul se revărsă liber din sufletul său".

CEHOV, „Pescărușul", Treplev

TÎNĂRUL : Tată, ți-o prezint pe Smaranda.

BĂRBATUL : A cîta ești, drăguță?

SMARANDA : Cum, a cîta?!

BĂRBATUL : A cîta la rînd.

SMARANDA : A! Nu știi, nu l-am interogat, dar precis sînt ultima. Vă informez că eu sînt ultima.

BĂRBATUL : Ultima? Adică, pe toată viața?

SMARANDA : Da.

BĂRBATUL : Hm...

TÎNĂRUL : La ce te gîndești?

BĂRBATUL : Ca de obicei. La moarte.

TÎNĂRUL : La moartea ta sau la a altora?

BĂRBATUL : Merg pe cincizeci... Am cîțiva prieteni care-mi sînt dragi... Nu mulți. Pot să-i număr pe degetele unei singure mîini. Poate că le sînt și eu drag lor. Cum e mai bine? Să mor eu înțîi? Ar suferi ei. Să moară ei înaintea mea? Aș suferi eu. Cum

e mai bine?

TÎNĂRUL : Muriți toți deodată. În aceeași clipă.

BĂRBATUL : Doar dacă ne-am sinucide în grup...

TÎNĂRUL : Speculațiile unui egoist. Pe ei i-aș întrebat? Ei ce preferă? Să mori tu înțîi, sau ei?

BĂRBATUL : Deci și iubirea își are marginile ei...

TÎNĂRUL : Cum ar fi o iubire fără margini? Fiecare trăiește doar viața lui.

BĂRBATUL : Mo-na-de.

TÎNĂRUL : Da. Monade.

BĂRBATUL : În dicționarul tău, la litera M...

TÎNĂRUL : Mi se pare că ți-am mai spus că nu lucrez la un dicționar de substantive comune, de verbe, de adverbe et caetera. Lucrez la un dicționar de... personalități. Din domeniul artei. Personalități din domeniul filmului,

al teatrului, picturii, literaturii... Un dicționar mondial. Realizat de o echipă mondială.

BĂRBATUL : Înțeleg. Dar să știi că nu mi-ai spus niciodată atât de precis. Mi-ai spus că lucrezi la un dicționar. Alțeva nu mi-ai spus. Ca și când ar fi un secret.

TÎNĂRUL : Chiar e un secret ! Nici nu pricep cum de m-a luat gura pe dinaintea.

BĂRBATUL : Ca să te grozăvești...

TÎNĂRUL : Te rog să uiți tot ce ți-am spus.

BĂRBATUL : Dar, de ce să fie secret un dicționar de personalități din domeniul artei ?

TÎNĂRUL : Nu știu...

BĂRBATUL : Oamenii pe care îi înșirați acolo, în ordine alfabetică... alfabetică sau cronologică?... în fine, toți sint figuri publice. De ce să fie secret ?

TÎNĂRUL : Așa s-a hotărât...

BĂRBATUL : Te-ai întrebat vreodată... dacă, de pildă, guvernele ar ști că, undeva în cosmos, pe altă planetă, se pregătește o invazie împotriva pământului nostru, o invazie a extraterestrilor... ce ar trebui să facă ?

TÎNĂRUL : Cine ? !

BĂRBATUL : Guvernele ! Ce ar trebui să facă ? Să dea publicității această informație, s-o transmită prin toate mass-medile, cu riscul de a provoca o panică nemaivăzută, ca înainte de sfârșitul lumii, sau să păstreze tăcerea și, în tăcere, să pregătească o ripostă, pe cât posibil eficientă ?

TÎNĂRUL : Crezi că ar fi posibilă o ripostă eficientă ?

BĂRBATUL : Ce rost au zborurile în cosmos ?

TÎNĂRUL : Se știe.

BĂRBATUL : Chiar crezi că se știe ? Crezi că ni s-a spus chiar tot ce era de spus ? Să presupunem că un american a vorbit cel dintâi despre OZN-uri. Că a murit sărac, batjocorit de toate ziarele... Guvernul american l-a făcut funeralii naționale. Și nici un alt guvern n-a cerut explicații. Și nici guvernul american n-a furnizat vreo explicație. Poți să-mi spui de ce l-au făcut funeralii naționale ?

TÎNĂRUL : Ce legătură are ipoteza asta absurdă cu dicționarul la care lucrez eu ?

BĂRBATUL : Ți-a trecut vreodată prin cap ?...

TÎNĂRUL : Ce legătură are... ?

BĂRBATUL : Eu cred că și libertatea își are tainele ei. Ca și dragostea.

TÎNĂRUL : Posibil !

BĂRBATUL : Sau sint eu un naiv ?

TÎNĂRUL : Nu știu. Cred că, în general, ești un om prost informat. Pentru că trăiești mai mult în imaginație.

BĂRBATUL : Da, da... La ce oră pleacă avionul ?

TÎNĂRUL : Nici nu mi-ai spus cum ai petrecut...

BĂRBATUL : Ca de obicei. Ca la țară.

SMARANDA : Ați fost la țară ?

TÎNĂRUL : Numai o dată ? De câteva ori pe an, pleacă într-un sat de munte, un sat necunoscut, despre care nu mi spune nimic, nici măcar nu pot să-i telefonez... Cum se cheamă satul ăla, tată ? Chiar n-o să aflui niciodată ?

BĂRBATUL : Ce importantă are ? Un sat ca oricare altul. Odihnitor.

SMARANDA : Fiul dumneavoastră e foarte mîndru de dumneavoastră.

BĂRBATUL : Crezi ?

SMARANDA : Dar și dumneavoastră puteți fi mîndru de el.

BĂRBATUL : Mîndru ? Eu ?

SMARANDA : Dumneavoastră l-ați educat...

BĂRBATUL : Eu ? ! Ce educație ? Ce tot vorbești ! M-am despărțit de maică-sa când el avea șapte ani. Și chiar dacă aș fi rămas cu el... Pe copil nu-l educă doar părinții... Il formează școala, an-turajul, strada, orașul, filmele, cărțile, radioul, casetofonul, țara întreagă, ba chiar întreaga planetă... dacă e adevărat că fiecare om e în centrul lumii. Și bietul om parc-ar fi tras de patru cai, în patru direcții diferite... Spre cele patru puncte cardinale, fără nici o stea polară. Așa că, rolul părinților a devenit foarte mic... foarte mic...

TÎNĂRUL : E foarte comod...

BĂRBATUL : E adevărat, e comod. Dar e și echitabil. Dacă tu ai fi un rebut, răspunderea n-ar fi numai a mea. Dar dacă tu ești o reușită, meritul meu e cel mai mic...

SMARANDA : Dacă ar fi un rebut, răspunderea n-ar fi numai a dumneavoastră. Dar durerea ?

BĂRBATUL : Nu ești chiar o pițipoancă.

SMARANDA : O ce ? !

BĂRBATUL : O fufă. Părinții mei au jucat un mare rol în formarea mea. Ce spun acum e o impletate, dar, știu sigur că un rol covârșitor în viața mea l-a jucat un bărbat, în preajma căruia am trăit zece ani, de când aveam douăzeci și cinci pînă la treizeci și cinci... un bărbat cu un destin incredibil. A fost fiul unui factor poștal... Sau orfan, și maică-sa poștăriță, nu mai știu. Dintr-un sat ardelenesc, de la poalele munților. A terminat liceul, poate și ceva mai mult, cîțiva ani la drept, și s-a însurat cu o femeie bogată, cu vreo zece ani mai mare, sora unui lider politic burghez... Ea l-a adus zestre o poiană, care acum e stațiune turistică, o uzină, acolo la poalele munților, acțiuni la o mare uzină din București, o casă, într-un oraș de munte, o casă cu douăzeci și patru de camere, acum e sediul Securității. V-am spus că el era mai tînăr decît ea... l-a trimis odată să-i vindă o

moară, la Timișoara. Trebuia să se întoarcă cu banii, normal, cu trenul. S-a imbarcat pe un vapor și, în șapte zile, pe Dunăre, pînă la Giurgiu, a tocat un milion, cît luase pe moară, cu femele, cu vin, cu marinari. Am uitat să vă spun că omul ăsta a băut podgorii. Și mereu l-am invidiat că-l plăcea vinul. Mie, nici vinul nu-mi place. Și ea l-a iertat. Mai tîrziu, însă, l-a trimis cu fiică-sa, ea avea o fiică, din prima căsătorie, o fată de paisprezece ani, l-a trimis ca tutore, în Elveția. Și, acolo, el a dezvirginat-o pe fiică-sa vitregă. Și nevestă-sa nu l-a mai iertat. În schimb, fata l-a devenit iubită, înflăcărată iubită, mulți ani... apoi, a fost amanta unui colonel de Gestapo, și mai pe urmă a ajuns într-un lagăr... eu am cunoscut-o după aceea, încă era frumoasă, fusese superbă. Înainte de război, el a fost și atașat la o legăție. 23 August l-a prins director la acea uzină la care avea și acțiuni, și, acolo, l-a simțit cum stau lucrurile, și cînd legionarii, care mai erau prin fabrică, au urzit un fel de insurgență, care s-a soldat și cu victime, el a luat partea comunistilor. Așa că a rămas un timp director și la uzina naționalizată. Dar se împrieteniise cu un mare scriitor, mason, care era în relații strînse cu Ana Pauker, așa că Gheorghiu-Dej nu-l înghițea. Și, în '52, cînd Ana Pauker, „Ana noastră”, a fost scoasă din conducere, ca o măsea stricată, a fost scos și el. Ei bine, omul ăsta avea 50 de ani, nici o meserie, nu scrisese un rînd, dar trebuia să trăiască, așa că a devenit scriitor. Am uitat să vă spun că știa să povestească, cu un farmec ieșit din comun... Scria frumos, dar povestea extraordinar. Dacă i s-ar fi imprimat poveștile, ar fi rămas un scriitor uriaș... dar și așa, a scris cîteva romane, cîteva piese de teatru, a supraviețuit. Mă invita, cînd avea bani, la Athenée Palace, trimitea să i se aducă un pachet de țigări, „Virginia” roșii, de patru lei, și lăsa bacșiș restul, pînă la douăzeci și cinci. Așa știa să trăiască și nu mai putea altfel, chiar dacă după aia făcea foame zile în șir. Dar, orice naș își are nașul. S-a căsătorit la aproape șazececi de ani cu o fată de șaptesprezece, caserită la o măcelărie, tatăl ei era un fel de artist, dresa șoareci, l-a și iubit, făceau foame, nevestă-mea — nu maică-ta, cealaltă — le aducea mîncare cu sufertașul, și stăteam apoi lingă el ceasuri în șir, nopți în șir, și-l ascultam, fermecați de poveștile lui adevărate, o inteligență care văzuse tot, și tia tot, aflase totul... Știți cum se cheamă ultima piesă a unui dramaturg american? *Am văzut tot și nimic nu merge*. A făcut-o

artistă și, pînă la urmă, el a plecat din casă, din locuința lui, de fapt era locuința fostei lui iubite, fecioara din Elveția, și s-a aciuat, la șaptezeci de ani, pe la Constanța, la o tătăroaică, o femeie care îl diviniza, și asta îl diviniza, un fel de activistă la ufedere sau cam așa ceva, toate femeile îl idolatrizau, respira farmec, ironie, inteligență, așa cum noi respirăm aer... Cînd l-am mai întilnit, prin București, nu-și dădea seama exact nici în ce direcție trebuie să ia troleibuzul spre gară... Îl căzuseră toți dinții... Ei bine, omul ăsta a scos la iveală, prin destinul lui, tot ce era ascuns în mine, la cea mai mare adîncime, dacă profunzimea înseamnă și ascundere.

SMARANDA : Ce interesant !

BARBATUL : La ce oră ai avionul ?

TÎNĂRUL : Peste două ore. Tată, știi ce se zvoneste în familie ?

BARBATUL : Zvonuri, în familia mea ? Ce zvonuri ?

TÎNĂRUL : Că vărul meu intenționează să plece. Definitiv.

BARBATUL : Așa...

TÎNĂRUL : Ți-ar părea rău.

BARBATUL : M-ar afecta. Recunosc.

TÎNĂRUL : Totdeauna am fost de părere că l-ai iubit mai mult pe el decît pe mine.

BARBATUL : Cînd am intrat la tineretul comunist, aveam carnetul numărul 3664, tu ai un număr cu șapte cifre, nu ?, poftim ?, deci, în iarna lui '44-'45, unul dintre liderii elevilor comunisti era un român-neamț-olandez, fii de milionar, taică-su avea o societate petroliferă, el, fiul, făcea revoluție, în ilegalitate fugea pe fereastră și pe burlan din casă, apoi a plecat de tot de acasă, și cînd toți ai lui au fugit din țară, nu pe burlan ci cu un avion, el a rămas, singur, la douăzeci de ani, aici, în țara lui, cu partidul lui, mai tîrziu a ajuns director la șantierul unei hidrocentrale, și a fost arestat de ai noștri cu o zi înainte de inaugurarea hidrocentralei, l-au întrebat dacă primește scrisori de la ai lui, dacă le scrie, dacă a știut că ei vor fugi, cînd au fugit, și de ce nu i-a denunțat, decorația a luat-o noul director, pentru exact o zi de directorat !, și pe el l-au ținut închis un an, s-au purtat bine cu el, așa mi-a povestit, juca șah cu subofițerii, apoi i-au dat drumul și n-a știut nici de ce l-au luat, nici de ce l-au eliberat, a trăit o vreme din diverse colaborări, slujbă n-a găsit, nu mai era utecistul ilegalist, era fiul milionarului fugit... Ei, e cazul să ne spunem la revedere.

TÎNĂRUL : Da...

BARBATUL : La ce literă ați ajuns ?... La litera mea ați ajuns ?

TÎNĂRUL De ce întrebî ?
BĂRBATUL : (Pentru că pe mine n-or să mă aibă.
TÎNĂRUL : Nu înțeleg...
BĂRBATUL : Pe mine n-or să pună mina.
TÎNĂRUL : Despre tine, eu scriu. Și eu știu tot despre tine.
BĂRBATUL : Tot ? Chiar tot ? Poveștile astea, pe care ți le-am spus acum, le știi ?
TÎNĂRUL : N-ar avea ce căuta într-un dicționar.
BĂRBATUL : Da, un dicționar e o treabă serioasă.
TÎNĂRUL : Să știi că e.
BĂRBATUL : Fără povești... Te-ai gândit vreodată că, în limba română, vestea nu e același lucru cu po-vestea ? Vestea nu coincide cu povestea. Deci, n-ați ajuns la mine. Mai am timp.
TÎNĂRUL : Pentru ce ?
BĂRBATUL : Sintem pe aceeași lungime de undă. Îți cam dai seama la ce lucrați voi acolo...
TÎNĂRUL : Nu știu la ce te referi...
BĂRBATUL : Deocamdată, îmi schimb domiciliul...
TÎNĂRUL : Și ce-i cu asta ? Revil la vechea adresă. În locuința adolescenței tale. Ai părăsit-o acum douăzeci și nouă de ani. Când te-ai însurat prima oară. Cu maică-mea... Oricine ar vrea să te găsească, te-ar găsi, fără nici o greutate.

3

BĂRBATUL : Cui să împărtășesc, dragă tovarășe, gândurile, neliniștile, întrebările mele, dacă nu partidului meu ? Între partid și fiecare comunist trebuie să existe un schimb de întrebări și răspunsuri de o totală sinceritate, fără de care comunistul n-ar fi comunist, și partidul n-ar fi partid comunist. Mă gândesc, de multă vreme, la conceptul unității moral-politice, sau social-politice, a întregului popor. Se înțelege că este vorba de unitatea socialistă, unitatea în jurul partidului comunist. Toată lumea susține politica noastră de independență și suveranitate națională. Și nimeni nu concepe că pământul ar mai putea fi dat înapoi moșterilor, sau fabricile, patronilor. Mai exact spus, toată lumea își dă seama că revoluția este ireversibilă. Toată lumea susține programul

BĂRBATUL : Deci, un dicționar este un instrument cu ajutorul cărui oamenii pot fi găsiți mai ușor, mai ușor decât dacă ar fi risipiți, atomi dispersați...
TÎNĂRUL : Eu nu m-aș muta acolo. Ai spațiu, camere înalte, curte... Dar, cîți bani trebuie să investești... și încălzirea cu lemne... e o oroare.
BĂRBATUL : Crezi ? Eu sînt un vizionar.
TÎNĂRUL : Crezi ? Crezi că ești un vizionar ? Crezi că ai să te înțelegi cu mama mare ?
BĂRBATUL : Sper. Oricum, nu pot s-o las singură. Riscă să rămînă singură, într-un spațiu prea mare, să-i între străini în baie, în bucătărie... La vîrsta ei, ar innebuni... Ei, la revedere.
TÎNĂRUL : Pe curînd.
SMARANDA : Ați spus că acel mare scriitor era mason. Ce înseamnă să fii mason ?
BĂRBATUL : Drăguță, chiar sperî că tu vei fi ultima ?
SMARANDA : Sînt sigură. Dumnezeuastră v-ați însurat la douăzeci de ani. Era normal să ratați. El are aproape treizeci...
TÎNĂRUL : Chiar, te-ai însurat prea devreme... Prea tînăr. Te-ai grăbit. De ce ?
BĂRBATUL : Ai să pierzi avionul !
TÎNĂRUL : Tată, mî se pare că te-am deranjat. Scriai ceva ?
BĂRBATUL : O scrisoare.
TÎNĂRUL : De dragoste ? Apropo, de maică-mea nu întrebî nimic ?

construcției de locuințe, sau racordarea țării la parametrii revoluției tehnico-științifice. Așa cum toată lumea susține deschiderea spre democrația socialistă, democrația participării, democrația economică și politică. Se poate spune, cu deplin temei, că aceste aspecte fundamentale ale politicii partidului, ca și altele, la care nu mă refer aici, au aprobarea poporului. Cu toate acestea, între vorbele tuturor celor ce declară că susțin politica noastră, și faptele lor, există oare consens deplin ? Cotincid oare declarațiile tuturor cu convingerile lor intime ? De pildă, unii doar se fac că muncesc. Noi avem chiulangii. Indiferența. Și chiulul este o formă de neîntegrare, o discordanță între vorbe și fapte... Ca și nepăsarea. La noi, se spune că muncitorul e și producător, și beneficiar, și

proprietar socialist. E adevărul adevărat. Numai că, în timp ce muncitorul e absolut convins că e producător, și e absolut convins că își primește retribuția, și e absolut convins că e proprietarul bunurilor sale personale, unii nu mai sint la fel de convingși că sint și proprietari socialiști, coproprietari ai proprietății socialiste de stat. Că proprietatea de stat, proprietatea întregului popor, e și a lor. Aici, în față le apare statul. Ca un uriaș. Deși e statul lor, statul muncitorilor. Chiar dacă nu mai primesc salariu, ci retribuție, unii tot sa-

lariați la stat se consideră. Unii chiar fură din avutul obștesc, deci fură din propria lor avuție! Nu e aici un paradox? Cred că proprietatea de stat a jucat și joacă încă un mare rol pozitiv. Dar, în fond, statul e doar gestionarul, doar proprietarul-delegat, nu mai că, în practică, acționează ca și cum el ar fi proprietarul real. Astfel că proprietatea socialistă de stat le apare unora nu ca și cum ar fi a tuturor și a fiecăruia, ci, mai degrabă, ca și cum ar fi a tuturor și a nimă-nui...

4

.....principalul este amintirea."
CONSTANTIN NOICA

BĂTRÎNA : La ce te uți ?
BĂRBATUL : La fotografiile tale... Ce frumoasă ești...
BĂTRÎNA : Eram...
BĂRBATUL : Dintre voi, cele patru surori, tu ești cea mai frumoasă. Și nici una nu e urită.
BĂTRÎNA : Eram patru... Acum, e doar una. Sora ta unde e ?
BĂRBATUL : Nu știam că un parastas e așa de greu de organizat...
BĂTRÎNA : Un parastas nu se organizează, se pregătește. Tu n-o ajuți ?
SORA : Mi-a dat și el niște bani.
BĂTRÎNA : Ai să vii la biserică ?
BĂRBATUL : Nu cred, nu cred c-am să viu la biserică. Dar la cimitir am să viu. La mormânt am să viu.
BĂTRÎNA : Ți-e frică să nu fi văzut ?
BĂRBATUL : Ațția se tem să nu fie văzuți în biserică, înclt, dacă eu ți-aș spune că nu mă tem, nu m-ai crede. Eu — nu cred. De aceea nu merg la biserică. Și tu știi că eu nu cred.
BĂTRÎNA : Cînd îl pomeneam pe taicătu, veneai...
BĂRBATUL : Nu vroiam să te supăr...
BĂTRÎNA : Și acum, nu mai ai pe cine să superi, dacă nu vii.
BĂRBATUL : S-or supăra, sor-mea, rudele, dar eu pe tine nu vroiam să te supăr.
BĂTRÎNA : Și, totuși, e parastasul pentru taică-ta.
BĂRBATUL : Insiști, insiști... Întotdeauna ai știut ce-ai vrut.
BĂTRÎNA : Dar n-am făcut ce-am vrut.
BĂRBATUL : E prea tîrziu ca să-ți mai cer iertare.
BĂTRÎNA : Da, e prea tîrziu. Dacă ai spune cuiva că stai de vorbă cu mine, te-ar crede ?

BĂRBATUL : E un fel de a spune — că stau de vorbă cu tine..
BĂTRÎNA : Da, e un fel de a spune...
BĂRBATUL : Te-a durut ?
BĂTRÎNA : Cînd ? La catafalcul lui, da, m-a durut mult...
BĂRBATUL : Știu, plîngeai și fi cereal iertare... De ce ?
BĂTRÎNA : Am trăit cincizeci de ani cu el.
BĂRBATUL : De ce fi cereal iertare ? Voi doi v-ați iubit. Ai fugit de-acasă pentru el...
BĂTRÎNA : E mult de atunci...
BĂRBATUL : Ce frumoasă erai... Aveai un gît lung, ca de lebădă... Dar eu nu de durerea asta te-am întrebac acum... De cînd a murit tata, au trecut nouă ani... Eu te-am întrebac de ultima... cînd te-a lovit mașina...
BĂTRÎNA : A... nici nu știi dacă a fost chiar durere... Sau numai durere... Cred că mai degrabă a fost...
SORA : ...uimire ?...
BĂTRÎNA : ...da, uimire ! De ce mie ? ! De ce așa ? ! Cum arătam ?
BĂRBATUL : Cred că ne-ai recunoscut... Doar eu și nevastă-mea eram acasă, cînd ne-au anunțat...
BĂTRÎNA : V-am recunoscut ?
BĂRBATUL : El i-ai răspuns... Cred că a fost ultima căreia i-ai răspuns...
BĂTRÎNA : Soră-ta cum a suportat ?
SORA : Nu-mi revin. Mă gîndesc, ne tot gîndim, că n-ar fi trebuit să te mai lăsăm singură... Dar tu n-ai fi acceptat. Ai fi spus că nu ești infirmă, că doar străbătea zeci de kilometri prin București, pe la elevii tăi...
BĂTRÎNA : Tu ai să-ți revii...
BĂRBATUL : E un reproș ?

BĂTRINA : Tu ești altfel... Băiatul cum a suportat ?
 SORA : Al meu sau al lui ?
 BĂTRINA : Al lui a fost întotdeauna de parte de mine. Celălalt, al tău...
 SORA : Greu...
 BĂTRINA : E tinăr... I-au dat aprobarea ?
 SORA : Încă nu. Nu se dă așa ușor...
 BĂTRINA : Aici, n-o să dea el nici un concert...
 BĂRBATUL : Eral zdrobită toată. Bazinul. Și craniul. La autopsie...
 BĂTRINA : M-au scos vinovată ?
 SORA : Alergam de nebuni, prin morgă, printre frigider, să te găsim. Am bătut așa de tare în ușa morgii, acolo, în subsol, că a apărut un paznic, speriat, care ne-a și apostrofat „Doamnă, domnule, ce bateți așa, că aici, noi stăm printre morți și putem crede cine știe ce, că se trezesc...” El însuși părea întors din morți... Ce slujbe au unii oameni !
 BĂTRINA : Cum a fost sentința ?
 BĂRBATUL : Omor din imprudență...
 BĂTRINA : Omor din imprudență... Sau poate că altcineva; a vrut așa, să sfirșesc așa...
 BĂRBATUL : Crezi că există cineva atât de puternic încât să aleagă moartea fiecăruia ? Să aleagă fiecăruia ce fel de moarte, fiecăruia — moartea lui?...
 BĂTRINA : Da, cred.
 BĂRBATUL : Ți-am pus o întrebare la care-ți știam răspunsul dinainte.
 BĂTRINUL (apare) : Voi sințeti urmașii Romei ?
 BĂRBATUL : Niște răi și niște fameni !

5

BĂRBATUL : ...Pentru unii muncitori, deocamdată, a fi coproprietar socialist rămâne mai mult o metaforă, decât o realitate de netăgăduit. Doar muncitorii, țărani, tehnicienii, cercetătorii, doar ei produc banii, nu altcineva, banii pe care băncile îi administrează. Dar băncile spun că ele au bani în întreprinderi, că ele creditează noile șantiere, dezvoltarea economică... Băncile nu au nici un ban al lor, deci băncile nu au bani în întreprinderi. Întreprinderile au bani în bănci. Întreprinderile creditează alte întreprinderi, sau se autocreditează, prin intermediul băncilor. Muncitorii, cei care produc impozitele indirecte, venitul net, ei creditează producerea sau reproducerea locurilor de muncă. Dealtfel, poate că însuși conceptul pro-

BĂTRINUL (ride) : Cumpăr eu casa asta !
 BĂTRINA : Ai spus ceva ?
 BĂRBATUL : Nu, tăceam. Tata visa să cumpere el casa asta...
 BĂTRINA : Cu ce bani ?
 SORA : Dintr-o lovitură...
 BĂTRINA : Dintr-o lovitură ! Tiriș-grăpiș, nu, nici gând, doar dintr-o lovitură, ce ineptie !, o viață întreagă să visezi o lovitură care să te îmbogățească, așa a făcut și cu Forini, când cu afacerea cu Forini...
 BĂRBATUL : Ne-ai mai spus...
 BĂTRINA : Forini ăsta zicea că e iluzionist, da' era un escroc, l-a convins pe taică-tu să-i împrumute patruzeci de mii, am plîns, l-am implorat să nu-i dea, el, nu și nu, că-i dă, că e o investiție sigură, o să le aducă sute de mii... Forini 'a dat faliment, a pierdut toți banii, economiile noastre...
 BĂTRINUL : Ai să mă omori !
 BĂTRINA : Ai spus ceva ? !
 BĂRBATUL : Nu, nimic...
 BĂTRINA : Tot așa a pierdut banii și când a organizat gala de box de la Berlin, în '33...
 BĂTRINUL : Pentru gala aia de box, meritam altă răsplată ! Toată politica guvernului român, pînă-n '38, s-a bîzuit pe gala aia...
 BĂRBATUL : Ce vrei să spui ? Asta n-am mai știut-o ! Nu cumva exagerezi ?
 BĂTRINUL : Toată viața m-am izbit doar de necunoștință. Da' cine a izbit în mine, Dumnezeu a izbit în el ! Da' casa asta tot o cumpăr eu !

prietății socialiste trebuie amănunțit. De pildă, proprietatea națională naturală și moștenită este, fără îndoielă, a tuturor cetățenilor, de la naștere pînă la moarte. Dar proprietatea socialistă provenită din muncă poate fi a tuturor cetățenilor, pe tot timpul vieții, indiferent dacă muncesc sau nu în producția socială, indiferent dacă produc sau nu acest tip de proprietate?... Dreptul la coproprietate, în interiorul proprietății socialiste, este circumscris de valoarea muncii. Iar proprietatea socialistă nu poate fi decât a aceluia care produc impozitele. În ultimă instanță, problema cea mai importantă este aceea a menținerii unor raporturi corecte, între cei ce produc impozitele și cei care administrează impozitele, între cei ce produc valorile și cei care le administrează.

SORA : A fost multă lume...
 BĂRBATUL : Da... mulți necunoscuți...
 SORA : Necunoscuți doar de tine, eu fi cunosc. Elevi de-ai ei, părinții lor...
 Doar bătrina aia...
 BĂRBATUL : Care ?
 SORA : Aia, cu gura pungă, cu privirea răutăcioasă...
 BĂRBATUL : Da, nimeni n-a avut curajul s-o întrebe ce caută...
 SORA : La cimitir, înțeleg...
 BĂRBATUL : O fi dintr-alea care se lipește la orice pomană, doar-doar le pică ceva... Sînt oameni care din asta trăiesc, clienții cimitirelor...
 SORA : Bine, dar a venit și aici... După înmormîntare, o dată, acum, la parastas... Parc-ar vrea să vadă unde stăm — unde stai, că e casa ta...
 BĂRBATUL : Tu ai vrut să nu mai fie casa ta...
 BĂTRINUL : Cumpăr eu casa asta !
 SORA : Cum s-o cumperi ? Cu ce bani ?
 BĂTRINUL : Nu-i vorba de bani, bani găsesc eu...
 SORA : Casa e naționalizată...
 BĂTRINUL : O desnaționalizează ei, a fost a unui străin...
 SORA : ...știi, știi...
 BĂTRINUL : ...ăla îi dă în judecată, la Haga, cîștigă procesul și eu cumpăr casa de la el !
 SORA : Cu valută ? !
 BĂTRINUL : Cu valută, da, ce te miri așa ?
 SORA : Nu mă mir. Crezi că străinul ăla mai trăiește ? De douăzeci și atîția de ani, de cînd a fugit, n-a mai dat nici un semn de viață, nu s-a interesat niciodată de casa asta, o fi și murit...
 BĂTRINUL : Eu o cumpăr !
 SORA : Bine, bine, o cumperi...
 BĂTRINA : Ai spus ceva ?
 BĂRBATUL : Nu...
 BĂTRINA : Da, el visa s-o cumpere... Cu ce bani, nu știu. În timpul războiului, pe o străduță lângă gară, erau un șir de ceainării și cafenele, sordide, unde veneau lumpenji, prostituatele...
 BĂRBATUL : ...inclusiv prostituatele din hotelul în care locuiam noi...
 BĂTRINA : Da, inclusiv. Dar mai cu seamă veneau evrei săraci... beau toată ziua ceai, de fapt *ersatz* de ceai, cu o singură bucătică de zahăr, pe care o țineau ore în șir sub cerul gurii, cum reușeau, nu știu, dar ei visau că a doua zi, mâine, nu răspormine, vor da lovitura, vor face rost de un milion... Cuvîntul ăsta, mi-li-on, le venea mereu pe buze, și ochii le străluceau de bucurie și li se împălenje-

neau de emoție, și era război, ei purtau steaua galbenă și visau milioane... Doar unul dintre ei, un hasid, un personaj parcă descins din evul mediu galițian, repeta, mereu și mereu : „Este imposibil să fi evreu ! Este imposibil să fi evreu !” Casa asta ne-au dat-o pentru că eram sinistrați... și rezistenți... așa s-a considerat.
 SORA : În toamna lui '44, cînd tu confiscași averile foștilor demnitari.
 BĂTRINA : N-am păstrat nici o linguriță pentru mine. Și mi-au trecut milioane prin mîni. Aur, bijuterii, covoare, argintărie... milioane...
 BĂRBATUL : Și acum, în ultimii ani, citeai în fiecare seară biblia. Deveni-seși de-a dreptul bigotă.
 BĂTRINA : Eu n-am păstrat nici măcar o linguriță pentru mine. Mergeam pe la negustori, eram în doliu, după mama, și le ceream bani, pentru democrație, și le dădeam chitanțe în regulă... Și ei dădeau. Ca să se pună bine. Să-și asigure viitorul. De fapt, dădeau bani pentru toate partidele, toate strîngeau bani de unde puteau... Oare oîți dintre ei și-or fi asigurat viitorul ?... Mă certasem cu toți ai mei. Din „bolșevică”, nu mă scoteau.
 BĂRBATUL : Chiar ai și fost bolșevică.
 BĂTRINA : Cînd am fugit de acasă, după talcă-tu, în 1920, maică-mea'm-a bles-temat... Mereu m-am certat cu toți ai mei... Fiul verișoarei mele căzuse, în prima luptă aeriană, peste Prut, la 22 iunie, în prima zi de război... Ce băiat frumos era ! Și, în '44, maică-sa nu mai avea ochi să mă vadă. Mă dădusem cu rușii...
 BĂRBATUL : Și acum, în ultimii ani, ascultai în fiecare seară „Europa liberă”.
 BĂTRINUL : Tovarășii tăi... m-au arestat de două ori...
 BĂRBATUL : Au fost și tovarășii tăi !
 BĂTRINUL : În '52, m-au ținut șapte luni... Șapte luni, fără să-mi spună nici de ce m-au luat, nici de ce mi-au dat drumul ! Aveam cincizeci și șase de ani... Un om terminat, ai să spui ! Și un soldat care n-avea nici douăzeci, unu' cu caș la gură, m-a silit să întind palmele și m-a bătut cu linia la palmă, ca pe ultimul repetent... Tre-cuseră douăzeci și șase de ani de cînd scrisesem în revista mea : „Doar cînd la Geneva se vor întîlni reprezentanții muncitorilor și țărănilor, doar atunci va fi pace în lume !”... Și pe Costescu l-au ținut la canal ! Pe Costescu !

BĂRBATUL : Dar a doua oară ?
BĂTRINUL : Ticălosule ! Mare ticălos mai ești. Voi mă aruncați de cealaltă parte a baricadei, și acum mă întrebi ce-am făcut de m-au arestat a doua oară...

BĂRBATUL : I-ai scris lui Kennedy...
BĂTRINUL : Ei, da ! I-am scris lui Kennedy ! Și ce-i cu asta ? Doar el ne putea salva !

BĂRBATUL : Hm...
BĂTRINUL : Ai spus ceva ?
BĂRBATUL : Am spus : „hm“ !
BĂTRINUL : Voi sinteți urmașii Romei ? !
BĂTRINA : Naivul... L-au chemat să dea o referință oarecare, despre un vecin, i-au comparat scrisul... L-am regăsit peste un an, tuns chilug... Suridea... Cît am umblat să-l scap ! Am fost și la ministrul de interne... Și-au dat seama că nu e periculos...

BĂTRINUL : Ba, eram foarte periculos !
BĂTRINA : Știi bine că nu erai periculos...

BĂTRINUL : Eram ! Și sînt ! Pentru că sînt de stînga, toată viața am fost de stînga, nu de dreapta, pentru că eram periculos n-au vrut să fiu martir, au vrut să mă minimalizeze... De asta nu m-au condamnat... Le-a fost și le e frică de mine !

BĂRBATUL : Sau milă... Era bolnav.
BĂTRINA : Da, era bolnav. Niciodată n-a știut să-și țină gura.

BĂRBATUL : Crezi că n-aș fi observat că îi puneai tacîmuri separate, ca unui contagios ? Eu cred că a contractat boala cînd a rămas singur aici, sub bombardamente, și pe noi ne-a trimis în refugiu...

BĂTRINA : Un martir ! Un martir care s-a sacrificat pentru noi !

BĂRBATUL : Cît sarcasm ! Și cît l-ai iubit...

BĂTRINA : Aveam douăzeci de ani...
BĂRBATUL : Toate astea nu ni le-am spus niciodată...

BĂTRINA : Nici n-ai fi îndrăznit să mi le spui...

BĂRBATUL : Tot adevărul se poate spune doar după moarte ? Cele mai sincere discuții le putem avea doar cu morții ? !

BĂTRINUL : Moartea e un *strip-tease* absolut, un *strip-tease* spiritual absolut... Ca o perchezită totală.

BĂTRINA : Viitorul morților este imprevizibil...

BĂRBATUL : Ce vrei să spui ? Ce viitor au morții ? !

BĂTRINA : Rămîne să aflați ce se întîmplă cu sufletele morților.

BĂRBATUL : Mamă, ai văzut vreodată cum se chinule un cîine bolnav, înainte de moarte ? Ai văzut vreodată cum se chinule un cal rănit ? Cîinii au suflet ? Caii au suflet ? Ai să spui că biserica nu admite că animalele ar avea suflet... Dar un cîine bolnav

de epilepsie, de pildă, se chinule la fel ca un om bolnav. Și un cal rănit se chinule ca un om rănit... Și nu există nici o deosebire între cadavrul unui cîine și cadavrul unui om. Așa că, ori și animalele și oamenii au suflet, ori nu există suflet și, deci, nici viața veșnică. Ai să spui că oamenii se chinule pentru păcatele lor. Dar animalele, pentru ce se chinule ? Ce păcate are un biet animal, care e însăși nevinovăția ? Mamă, aveam paisprezece ani cînd i-am spus profesorului meu că religia nu-l poate face fericit pe om, că nu există consolare prin religie, și el mi-a răspuns tăios că Dumnezeu există pentru că morala cere ca Dumnezeu să existe, iar eu i-am zis că eu cunosc un argument moral fundamental împotriva existenței lui Dumnezeu, acela că nu există dreptate pe lume.

BĂTRINA : Și, ați instaurat voi dreptatea ? !

BĂRBATUL : Nu, sau nu încă. Dar nici asta nu dovedește existența lui Dumnezeu.

BĂTRINUL : În război, în primul război, eram sublocotenent. Și aveam ca ordonanță un țigan. Țiganul știa să dea în bobii. Și, într-o zi, în bordei, de plictiseală sau știu eu de ce, mi-a dat în bobii și s-a înveselit, că ținea la mine. „Domnule sublocotenent, dumneavoastră nu muriți. Dumneavoastră scăpați cu viață“. Eu rîdeam de el. „Mor, mă țigane, că bobii mint !“ După aia și-a dat și lui în bobii. Și cît era de negru la față, s-a făcut și mai negru. Și n-a mai zis nimic. Peste cîteva zile, la un atac... ordonanța era obligată să alerge la un pas în urma ofițerului... de unde am ridicat eu piciorul, l-a pus el pe al lui, alergînd, și, acolo, o șrapnea l-a izbit și l-a tăiat în două.

BĂTRINA : Ați instaurat voi dreptatea ? Voi, care v-ați ucis între voi ? Voi, care v-ați ucis nu numai adversarii, dar și prietenii, și tovarășii ?

BĂTRINUL : Oare de ce a mai fost ucis Pătrășcanu în '54 ? Stalin murise, Beria fusese executat... Ți-ai pus vreodată întrebarea asta ? Ai să spui, poate, că nu-l mai puteau arăta lumii, poate că lumea s-ar fi cutremurat din temelii dacă ar fi apărut în fața ei, ca o fantomă însingerată a celui ce fusese... Sigur că, în '54, Dej ar fi putut să-l absolve... Dar, Pătrășcanu liber, Gheorghiu-Dej ar fi trebuit să-și dea demisia... ba, cine știe ce s-ar mai fi întîmplat cu el. Și totuși, nu lupta pentru putere dintre ei dol era motivul principal. Sau, nu sub forma asta, directă. Toate aveau un subtext mai adînc, mai ascuns. Costescu are o ipoteză a lui... Tu cum crezi, crezi că în toamna lui '43, deci cu 10—11 ani mai înainte, Pătrășcanu a bătut la ușa

palatului și a zis : „eu sint Pătrășcanu, m-a trimis partidul comunist să vorbesc cu regele”, și regele l-a primit ? Crezi că Pătrășcanu avea delegație de la partid, cu ștampilă ? ! Și Bodnăraș, cu Bodnăraș cum crezi că a fost ? A bătut și el la ușa palatului și a zis „sint trimis să vorbesc cu Majestateasa, să scăpăm țara de nemți ?” Așa a fost ? Înțelmirile astea s-au aranjat prin ambasade străine, neutre. Cineva, de la o ambasadă, a comunicat regelui : „degeaba îl trimiteți pe Barbu Știrbey la Cairo, să trateze pacea doar cu englezii și cu americanii... Dacă vreți să scăpați țara și să mai scăpați și voi, trebuie să stați de vorbă cu partidul comunist, cu Pătrășcanu și cu Bodnăraș”. Așa a fost. Nu e plauzibil ?

BARBATUL : E o ipoteză. Totuși, în vara lui '44, la un moment dat, aliații, toți aliații, au întrerupt relațiile cu Rezistența română.

BĂTRINUL : Poate că a fost un joc.

BARBATUL : Un joc ?

BĂTRINUL : Comuniștii au prins ocazia să le spună celorlalți, regelui, militarilor : dacă mai așteptați vreo minute, varianta Churchill, debarcarea anglo-americanilor în Balcani, riscați totul, și soarta voastră și soarta țării. Stai că-ți explic... În 1922, Pătrășcanu era la Moscova, delegat la Congresul Internaționalei comuniste a tineretului... Și, în '54, a fost executat. Ei bine, încă din '52, Gheorghiu-Dej pierduse încrederea lui Stalin... O scosese din conducere pe Ana Pauker și pe prietenii ei, care petrecuseră anii războiului la Moscova... Lupta dintre Gheorghiu-Dej și Ana Pauker a durat vreo șapte ani... Gheorghiu-Dej era secretar general, dar Ana Pauker apărea drept șefa partidului... După ea, 23 August a fost o greșeală. Comuniștii trebuiau să-i aștepte pe sovietici, cu brațele încrucișate, și numai după venirea lor, să-i măture dintr-o lovitură, într-o noapte, și pe Antonescu, și burghezia, și pe rege... Dar, în '52, Stalin n-a mai avut ce face. Când a avut de ales între Gheorghiu-Dej și Ana Pauker, a sacrificat-o... Din mai multe motive... Ei bine, nici Gheorghiu-Dej nu mai era agreeat, dimpotrivă, era suspectat... Lui Stalin nu-i plăcea să i se forțeze mina, nu-i plăcea. Și Gheorghiu-Dej nu știa nici ce gânduri aveau urmașii lui Stalin. Așa că l-a executat, pe Pătrășcanu, în '54, după moartea lui Stalin, îl arestase din '49, și ca să nu mai existe piesă de schimb, și ca să dovedească fermitate, intransigență, să înspăimînte, poate, probabil că începuse să-și dea seama că e singur. A fost o speculație ? A fost, sigur, o eroare tragică. N-a fost necesar pentru nici unul dintre obiectivele urmărite. Oricum, rușii și-au retras trupele de

la noi în '57. Se pare că și Tito a obținut de la Hrușciiov, ca preț al împăcării, retragerea, sau reducerea, trupelor sovietice din România... Apoi, Dej a realizat miracolul din '58... Conducătorii stalinisti din Europa de est căzuseră pe rînd, începînd cu Rakosi în Ungaria, sau se clătinau serios, iar Dej, în '58, a demonstrat că, în România, n-a existat niciodată cultul lui, ci numai și numai al Anei Pauker !... La doi ani după faimosul Congres al douăzecilei, al sovieticilor !... Și că, la noi, nimeni nu trebuie reabilitat ! Dacă ar fi trăit, oare ple-nara din '68, plenara reabilitărilor, ar fi avut loc ? Și, la Congresul IX, al nostru, s-ar fi spus ce s-a spus ? Oricum, tot pe această cale a ajuns să publice Declarația din aprilie, din aprilie 1964, declarația independenței noastre. Independența noastră era puterea lui, dar și puterea lui era independența noastră. Asta e și părerea lui Costescu. Și bagă de seamă, Costescu nu-l înghite pe Gheorghiu-Dej, are multe polițe să-i plătească ! Nu e plauzibil ?

BARBATUL : E o ipoteză... Mai e și legea de fier a oricărei revoluții, în faza ei de început. Pătrășcanu n-a acceptat regula jocului.

BĂTRINUL : Care regulă ? Care joc ?

BARBATUL : Toți revoluționarii, toți, fără excepție, trebuiau să fie atît de vinovați, atît de vinovați față de reacțiune, din punctul ei de vedere, în-cît, dacă reacțiunea revine la putere, să-i spînzure pe toți, fără excepție. Este moștenirea lui Robespierre. Și a lui Saint-Just. Moștenire pe care Marx o considera cea mai prețioasă... Revoluționarii trebuiau să aibă, toți, fără excepție, minile pătate de sângele aristocraților. Cine era slab de înger, putea fi bînuît, însemna că nu crede în victoria revoluției, că se teme de contrarevoluție, că vrea chiar să pactizeze cu ea, să fie iertat, că nu vrea să-și ardă toate punțile de întoarcere... Așa se face că blîndețea față de dușman, chiar blîndețea față de un dușman zdrobit, sau față de un tovarăș suspectat, devenea o crimă. Cum spunea Victor Hugo : „Nici o îndurare. Nici un sol de la o tabără la alta”. (*După o pauză.*) A circulat un timp un zvon... că Intelligence Service l-a informat pe Pătrășcanu, ca și pe alți conducători comuniști din țările de democrație populară, că li se pregătesc procese ucigătoare. Pătrășcanu n-a crezut. Mai tîrziu, la proces, care chiar a avut loc, tocmai aceste informații au fost o dovadă că Pătrășcanu era spion... Dacă zvonul n-ar fi fost chiar zvon ?... Ce joc a jucat Intelligence Service ? Dacă Pătrășcanu fugea din țară, era bine. Și tot bine a fost că justiția noastră

s-a compromis, condamndu-l nevinovat. Important este că asemenea tragedii sînt astăzi de neconceput, imposibile. Și adu-ți aminte, mamă, noi nu aveam, atunci, nimic, în afară de devotament. Și de ideea de a-i bate pe dușmani. Cu orice preț. Și eram puțini. Așa că și vedeam dușmani peste tot. Dar și aveam dușmani. Crimele politice au fost o realitate. Sute de comuniști au fost asasinați. După 23 August! Și scoaterea capitalurilor din țară, tot o realitate era. Și organizațiile subversive, și bandele din munți, nu erau doar în imaginația noastră. N-aveam nici cod penal, regimul aplica

codul penal regalist, carlist, cu unele modificări... Securitatea nu avea tehnica criminalisticii, nici educația probelor, nici nu știau cum să obțină probele... Era suficientă convingerea că au în față un dușman. S-au comis abuzuri pentru că eram slabi. Ca să îmi spun gîndul pînă la capăt, n-au fost doar represiuni nejustificate. Revoluția era în legitimă apărare.

BĂTRÎNA : Suferința omenească e suferință omenească... Și chinurile sînt chinuri...

BĂRBATUL : Dar, noi, atunci, eram gata nu numai să-i ucidem pe dușmani, ci eram gata, în orice clipă, să și murim.

7

BĂRBATUL : Dacă toată lumea susține politica noastră, întreaga noastră politică, de ce unii fug din țară? Alții cer să plece legal, ei cred că în țările capitaliste dezvoltate vor găsi și pentru ei o viață mai îmbelșugată decît aici, că acolo vor găsi mai multă democrație, că drepturile omului sînt mai respectate decît aici. Mulți, cei mai mulți, nu reușesc marea lovitură, dar le e rușine să se întoarcă, să declare c-au fost dezamăgiți, că au eșuat, victime ale unei propagande de subminare, să se întoarcă cu coada între picioare! Este greu să explicăm, tuturor, de ce în Occident există mai mult belșug, cum s-a dezvoltat Occidentul, și pe seama resurselor proprii, dar și pe seama jefuirii lumii a treia. Este greu să-i convingem pe toți că la porțile Occidentului bate puternic pumnul lumii a treia, care-și cere drepturile. Este greu să-i convingem pe toți că media nivelului de trai între Suedia și centrul Africii, media statistică a întregii lumi nesocialiste, inclusiv lumea subdezvoltată, este inferioră mediei actuale a nivelului de trai din țările socialiste. Cei care vor să plece din țară vor să ajungă în Occident, nu în centrul Africii, media statistică a nivelului de trai pe întreaga lume nesocialistă nu le spune nimic. Dealtfel, nu trebuie să ne mire chiar toate plecările. Au plecat și pleacă și adversarii politici. Nu e firesc să plece? În timpul Revoluției franceze, aristocrația emigrată la Coblenz țirise după ea o mulțime de rădăciți, plevușca politică antirevoluționară. Și pierduseră privilegiile, își pierduseră

și patria, patria nu mai exista pentru ei. Și au plecat și valeții, cameristele, peruchierii, femele întreținute, vizitii, profesorii de dans, de maniere, de muzică, scribii... E adevărat că au plecat și oameni de valoare, care nu acceptau latura violentă a revoluției. Ca și cum contrarevoluția ar fi un îngerăș cu aripioare! Nu putem nega, de asemenea, că propaganda noastră printre tineri este, adeseori, atît de stîngace, de conformistă, încît nu puțini tineri devin indiferenți față de politică. Socialismul, așa cum este el prezent în practica vieții de fiecare zi, este numai o etapă, și socialismul poate și trebuie să fie criticat din interior și de la stînga, deci ca autocritică, în numele viitorului comunist. În raport cu viitorul comunist, nu numai capitalismul este vechi, ci începe să apară și un conservatorism socialist. Problema este: am și construit socialismul, sau îl construim? Tendința spre socialism este ireversibilă. Așa că, să avem tăria să precizăm cît mai exact posibil stadiul în care ne aflăm. Cea mai bună critică a criticii burgheze la adresa socialismului este critica prezentului în numele viitorului comunist, critica comunistă a prezentului. Noi trebuie să arătăm mai clar, mai amănunțit, mai convingător, cum ne imaginăm comunismul, societatea viitorului, societatea frăției și egalității, pentru ca acest ideal să devină visul tineretului, la care merită să sperăm, pentru care merită să-ți sacrifici anii cei mai frumoși ai vieții.

BĂTRÎNA : La paisprezece ani, ai curaj să spui că nu există Dumnezeu. La șaptezeci și șapte, nu mai ai curajul ăsta.

BĂRBATUL : Ce spui acum miroase a relativism.

BĂTRÎNA : Nu e relativism. Și tu ai să ajungi să crezi.

BĂRBATUL : În Dumnezeu ?

BĂTRÎNA : Da, în Dumnezeu.

BĂRBATUL : Te-am visat. Te-am visat de două ori.

BĂTRÎNA : Doar de două ori...

BĂRBATUL : Eram pe stradă. Aglomerație. Tu împingea un cărucior alb, dublu, pentru gemeni. Dar, căruciorul era gol. Te-am ajuns din urmă și am început să-l împingem amândoi. A doua oară, eram în camera în care locuiesc acum, o știi, ai locuit atîta vreme în ea, în realitate tavanul l-am vopsit într-un ivoriu deschis, dar în vis era multicolor, sau cu stucaturi multicolore, verde, albastru, roșu, și din tavan au început să curgă două șuvoaie de apă limpede, albăstruie, unul mai gros, altul mai subțire... Și am început să plîng, și tu mi-ai spus: nu-l nimic, schimbăm camerele... Și eu parcă m-am opus... parcă... Și continuam să plîng...

BĂTRÎNA : Ți le-aș putea tălmăci, visele astea...

BĂRBATUL : Eram sigur !

BĂTRÎNA : Știi bine că premonițiile mele sînt celebre în familie. Odată, taicătu a scris un articol care a fost considerat că e împotriva regelui. Delict de les-majestate... Într-o noapte, pe la patru dimineața, mă trezesc și-l trezesc și pe el : „Zevedei, scoală-te ! Vin să te aresteze !” Il știi cum dormea și ce plăcere avea de somn. Nu-l trezeai nici cu tunul. Am tras de el, i-am făcut o cafea, și, la cinci, cînd el ieșea pe ușa din spatele casei, poliția bătea la ușa din față !... La al doilea bombardament, coborisem în holul hotelului, erau și mulți oameni veniți de pe stradă... La un moment dat, v-am spus tuturor să coborîm în adăpost, am coborît toți, afară de doi îndrăgostiți. O bombă a căzut și a dărîmat zidul peste ei...

BĂRBATUL : Voi doi erați liber-cugetători ! Asta era una dintre mindriile mele... unul dintre însemnele mele heraldice....

BĂTRÎNA : O prostie...

BĂRBATUL : Nici nu v-ați căsătorit, multă vreme...

BĂTRÎNA : De unde știi ? !

BĂRBATUL : Am descoperit certificatul vostru de căsătorie, într-o casetă veche. Sora mea s-a născut în '25, eu în '30, și voi v-ați căsătorit de-abia în '40... Era un mod de a sfida societatea.

BĂTRÎNA : Prostii...

BĂTRÎNUL : Și Engels avea o amantă... n-a fost niciodată căsătorit. O lucrătoare din fabrica lui... Și nevasta lui Marx, o aristocrată, era foarte scandalizată cînd Engels i-o aducea în casă... Dar n-avea ce face... Marx se amuza.

BĂTRÎNA : Prostii...

BĂTRÎNUL : Tatăl meu a înființat primul ziar socialist din țară. Și tot el a dus prima campanie ateistă din țara asta.

BĂTRÎNA : Inepții !

BĂTRÎNUL : Și cînd am vrut să public ceva despre activitatea lui, prin '60, mi s-a spus că nu e momentul, că încă nu i s-a analizat întreaga viață, că, la un moment dat, oscila spre anarhism... Dar, el a fost unul dintre cei cincizeci și patru, cincizeci și patru !, sau șalzeci și trei ?, de delegați care au întemeiat partidul socialist, la primul lor congres, în '893... Asta nu era de ajuns ? Nu trebuia să avem tradiție ? Nu ne simțeam bine în umbra sau în lumina unor înalți glorioși ? Nu puteam să ne afirmăm decît pe un pămînt pustiu ? Ca și cum am lua totul de la zero, mereu de la zero !

BĂRBATUL : N-ați vrut să vă căsătoriți la biserică. Nici să ne botezați. Ca să ne alegem religia sau să alegem ateismul, la majorat. Ne-ați botezat doar cînd eu aveam opt ani și sora mea treisprezece, siliți de împrejurări, cînd nu mai eram primiți la școală, nebotezați !... A fost o scenă îngrozitoare, de un ridicol total, să fiu expus gol, la opt ani, în biserica plină de oameni... Nici n-am încăput în cristelniță, și preotul doar m-a stropit pe creștet, ca Ioan pe Iisus în apa Iordanului. De atunci, detest biserica, și tot ce se leagă de biserică. Toate slujbele lor. Din '38, așadar, sînt peste patruzeci de ani de cînd detest sutanele lor negre, cîntările lor ipocrite, frumoase, seducătoare, tulburătoare, dar ipocrite,

rus. În noembrie '41, nemții erau la porțile Moscovei. Dar, dacă ar fi pornit atacul din 22 iunie de pe o linie situată cu 200—300 de kilometri mai aproape de Moscova ? Nemții ar fi luat Moscova și ar fi desființat statul rus, dacă el, în '40, cu un an înainte de război, nu ar fi stabilit altă linie a frontului, mai la vest... Sau, chiar dacă nemții n-ar fi desființat statul rus, dar dacă lua Moscova, America ar fi stat serios pe gânduri, dacă să mai între sau nu în război. (După o pauză.) Și Costescu e obiectiv, el nu-l are la inimă pe Stalin, zice că Gheorghiu-Dej l-a trimis la Canal din ordinul lui Stalin. Toate acestea nu sînt plauzibile ?

BĂTRINUL : Și ce răsplată am avut ? Ce răsplată a avut dinastia asta a noastră ?

BĂRBATUL : Așteptați decorații ? Pentru convingeri — decorații ? !

BĂTRINUL : Mai bine în lagăr decît decorați, da ? ! Tatăl meu a dus și prima campanie împotriva decorațiilor. El le considera instrumente de putere. Și de corupție. Dintotdeauna, socialiștii au fost împotriva decorațiilor. Ca și împotriva circiumilor așezate la porțile fabricilor.

BĂRBATUL : Costescu ce mai face ?

BĂTRINUL : L-au chemat la partid, să stea de vorbă cu el, și el le-a declarat că n-o să se împace cu partidul lui, pînă cînd Gheorghiu-Dej n-o să fie scos din panteonul eroilor comuniști. După ce s-a întîlnit la Moscova, cu Lenin, Costescu a votat afilierea la Internațională, dar, cu unele rezerve. El nu putea accepta ideea că e membru al unei secții disciplinate a unui partid mondial, și nu al unui partid național. Și nici să se considere cetățeanul altei țări, supus legilor acelei țări. (Ca din senin.) Moscova a cîștigat războiul. L-a cîștigat, nu l-a pierdut. El sînt la Berlin, asta e semnul că au cîștigat războiul. Și America a cîștigat războiul. Și ei sînt la Berlin. Pe unde trec drumurile spre Berlin ?

BĂRBATUL : Sari de la una la alta !

BĂTRINUL : Lasă-mă să-mi continui ce aveam să-ți spun. Hrușciov zicea că Stalin nu și-a pregătit țara de război. Costescu e de altă părere. Și să știi că e un om obiectiv. El zice că Stalin s-a pregătit în mod genial de război. Stalin știa foarte bine care fi sînt forțele, la ce nivel se afla tehnica lui militară în raport cu aceea a lui Hitler, și știa că războiul bătea la ușă, era inevitabil. Dar, trebuia să cîștige timp. Și l-a cîștigat, încheind pactul de neagresiune Molotov-Ribbentrop. Costescu crede că Stalin spera să încheie o alianță cu anglo-francezii, dar, în același timp, nu pierdea din vedere un posibil pact germano-sovietic, pe care, în 1939, l-a și aprobat. Dealtfel, mulți comuniști din țările ocupate de fasciști au fost salvați cît timp a funcționat pactul germano-

rus. În noembrie '41, nemții erau la porțile Moscovei. Dar, dacă ar fi pornit atacul din 22 iunie de pe o linie situată cu 200—300 de kilometri mai aproape de Moscova ? Nemții ar fi luat Moscova și ar fi desființat statul rus, dacă el, în '40, cu un an înainte de război, nu ar fi stabilit altă linie a frontului, mai la vest... Sau, chiar dacă nemții n-ar fi desființat statul rus, dar dacă lua Moscova, America ar fi stat serios pe gânduri, dacă să mai între sau nu în război. (După o pauză.) Și Costescu e obiectiv, el nu-l are la inimă pe Stalin, zice că Gheorghiu-Dej l-a trimis la Canal din ordinul lui Stalin. Toate acestea nu sînt plauzibile ?

BĂRBATUL : E o ipoteză...

BĂTRINUL : Mai discutăm, mai discutăm...

BĂTRINA : Primii socialiști au fost și împotriva căsătoriei cu acte. Engels considera căsătoria o formă legală de prostituție.

BĂRBATUL : Căsătoria de tip burghez.

BĂTRINA : Adică — eu am fost atîția ani o prostituată ? !

BĂRBATUL : Tu ai muncit. Cot la cot cu tata. Ba, uneori, tu ne țineai pe toți din munca ta.

BĂTRINA : Vorbe, vorbe !... Cîte vorbe pentru nimic ! Eram tineri, asta e singura explicație. Și sfidam lumea. Cît am fi rezistat ? A trebuit, la un moment dat, să ne integrăm, sau să ne prefacem că ne-am integrat. Ca să supraviețuim. Locuiam numai la hotel, ne mutam dintr-un hotel într-altul, aveam copii de școală și noi n-aveam casa noastră, asta era tot un fel de sfidare, sau un fel de a ne păstra libertatea, un fel de demnitate în rușine. Toate neamurile mele erau scandalizate !

BĂTRINUL : Cerșetori în haine negre... Asta au fost intelectualii în țara asta, cerșetori în haine negre !...

BĂRBATUL : La un hotel dintr-asta, am văzut pentru prima dată, prin gaura cheii, o prostituată în exercițiul funcțiunii. Venise la ea un ofițer.

BĂTRINA : Taică-tu a vrut să trăim așa !

BĂRBATUL : Peste cîțiva ani, am contractat o blenoragie.

BĂTRINA : Am știut.

BĂTRINUL : Cerșetori în haine negre...

BĂTRINA : Nenorocitele !

BĂTRINUL : E o constatare foarte exactă. Am fost un 'ne-norocit. Adică, fără noroc.

BĂTRINA : Iar norocul meu ai fost tu!

BĂTRINUL : Fără mine, v-ar fi mîncat cîinii! Băiatule, după cum vezi, e foarte ușor să-i domini pe oameni. E de-ajuns să le provoci sentimentul vinovăției. E un sentiment foarte ușor de stîrnit... Din orice... Viața oricăruia dintre noi e mai joasă decît gin-durile noastre bune.

BĂRBATUL : Un coșmar. Un coșmar sint amintirile mele! Și cît v-am iubit! Și cît vă iubesc! Și ce dor mi-e de voi!

BĂTRINA : Ne-ai iubit? Ai plecat de acasă la douăzeci de ani! Te-ai în-surat la douăzeci de ani! Și îi dădeai lui taică-tu cîte o sută de lei pe lună! Să trăiască o lună întreagă, cu o sută de lei!

BĂRBATUL : La douăzeci și doi de ani, cînd el a ieșit din lagăr, aveam ne-vastă și copil. Și o leafă de opt sute douăzeci și șapte de lei.

BĂTRINA : Și cînd ți-am cerut să-i dai două sute în loc de o sută, nevastă-ta ți-a interzis să stai de vorbă cu noi. Trei ani n-ai vorbit cu mine! Trei ani, treceai pe lingă mine și nici nu mă salutai. Eram reacționari! De-venisem reacționari! Și cînd m-au dat afară și pe mine de la editură, și am ajuns să țin 'plosca la bolnavi, într-un spital imund... Știi bine c-am vrut să fiu scriitoare. Și că aș fi putut să fiu. Știi bine că aveam talent. Dacă el nu m-a ajutat, măcar tu...

BĂRBATUL : Și eu eram tot dat afară. Trimis la „munca de jos“. În '52, ai venit la poarta uzinei, era închisă, și n-aveam voie să ies în timpul lucrului, eram față în față, ca la vorbitor, și cînd m-ai văzut, negru de funingine, din cap pînă-n picioare, ai izbucnit în plîns și m-ai întrebat : „noi n-o să mai lucrăm niciodată în supra-structură?“... Apăruse cartea lui Stalin despre baza economică și supra-structură. Un an mai tîrziu, eram oarecum reabilitat, eram corector de noap-te și, așa cum eram, am plîns la moar-tea lui Stalin. Ca atîția alții.

BĂTRINA : Te-au dat afară și în '48, de-abia veniseși din Iugoslavia, te-au dat afară și în '52, ca titoist. Și tu ai plîns la moartea lui Stalin. Și nici nu știai ce e titoismul!

BĂRBATUL : Aici, cred că te înșeli. Știam. Așa cum știi foarte bine și acum ce e titoismul. În '48, am vrut să mă împușc. Sau, cel puțin, așa s-au temut prietenii și prietenele mele. Aveam patru revolve.

BĂTRINA : Patru?! Ce-ți trebuiau pa-tru?!?

BĂRBATUL : Apoi, m-a cuprins o mare liniște. Mi-am zis : cu carnet sau fără carnet, nimeni s-o să-mi poată anula convingerile. Un revolver îl furasem. Cu patru ani în urmă.

BĂTRINA : Tu l-ai furat?!?

BĂRBATUL : Eu.

BĂTRINA : Și l-ai lăsat pe unchi-tu să-i bată pe soldați! Era revolverul lui de ofițer, cu serie, luat cu semnătură!

BĂRBATUL : Aveam paisprezece ani. Și nu mai puteam da înapoi. Îl îngropa-sem, învelit într-o cîrpă, la rădăcina unui copac. Cînd am revenit în Bucu-rești, din refugiu, l-am adus aici.

BĂTRINA : Aici? În casă?

BĂRBATUL : Aici. El a fost de vină. El mi-a trezit gustul. El m-a învățat să trag cu pușca. Și cu revolverul. Și cu mitraliera antiaeriană. Pe prundul riului. I-a înconjurat pe nemții de la urechile mecanice de dincolo de rîu, cu garnizoana lui, cu toți oamenii din sat, și m-a luat și pe mine... I-am asediat două nopți și o zi. I-am vă-zut cînd s-au predat, după ce arun-caseră în aer urechile mecanice, de fapt era un radar care dădea alar-ma, cînd americanii se ridicau de pe aerodromurile din Italia și se îndrep-tau spre București și spre zona petro-liferă, au ridicat steagul alb și au ieșit din barăcile lor, cu cîteva nem-țoaice în uniformă, în față, știau ei că ai noștri n-or să tragă în femei... Cîteva luni mai tîrziu, în ianuarie '45, făceam de gardă, cu mitraliera, la sediul central al uteceului.

SORA : Politică! Ce ți-o fi trebuit ție politică? Nu că eu m-am ales cu mai mult, dar nici deziluzii n-am avut. Deziluzii de acest gen. Nu e mai bine să ne vedem fiecare de-ale noastre? Omul trebuie să trăiască, să mun-cească, să producă, să descopere, să creeze, să-și câștige banii, să-i chel-tuiască, să-și distreze o casă, o via-ță, să se distreze...

BĂRBATUL : Ia uite, muta!

BĂTRINA : Mută, mută, dar ți le zice bine.

SORA : Adică să trăiască. Ați socotit vreodată cît timp ați pierdut în ședin-țe, și cîte cărți mari nu le-ați citit? Cît timp ați pierdut cu fișe, dosare, informări, rapoarte, referate, și cîte monumente n-ați văzut? Sau muzee? Ce e mai valoros? O ședință sau un muzeu? Un raport sau un Rembrandt? Decît să scriu trei ore un referat, mai bine stau trei ore în fața unui Luchian.

BĂTRINA : Mai zi-l, mai zi-l...

SORA : Tot tu pricepe. Politică e o boală ereditară în familia noastră. Mă și mir că eu am scăpat...

BĂTRINUL : Cînd veneam la voi, în sa-tul în care erați refugiați, la garni-zoana comandată de unchi-tu, duminii-

ca, ne plimbam pe linia ferată și te învățam cîntece noi, cîntece care atunci se cîntau în șoaptă... „Voi jertfe căzut-ați în lupta cea grea, / Din dragoste pentru dreptate...”

BARBATUL : Nu le-am uitat. Era un sat de deal, cu livezi de pruni, cu mulți oameni bogăți. Eram cartiruiți la unul dintre cei mai bogăți. Scotea în fiecare an țuică să umple două pivnițe de beton, cilindrice, adînci de trei metri și cu un diametru de un metru. Se așezau la masă, o măsuță joasă, pe scăunașe, el, bătrîna, nevasta și trei copii. Mîncau în fiecare zi borș de ștevie, cu mămăligă. Virau lingurile, pe rînd, în strachina de borș, el, primul, după el, bătrîna, apoi nevasta și copiii, în ordinea vîrstel. Ca un ritual. Și, la ultima lingură de borș, terminau și ultima lingură de mămăligă. Cum reuseau, nu știu.

SORA : Aveau pe o sîrmă și niște pești afumați, pe care îi puneau în borș, ca să-i dea gust, nu-l mîncau niciodată,

fi ștergeau cu degetele și-l atîrnau la loc, pe sîrmă.

BARBATUL : De Paști, nici n-am putut intra în biserică. Biserica era plină, nu de oameni, ci de coșuri, cîte fumuri, atîtea coșuri, cîte un coș nou de fiecare casă, cu ouă roșii, cu cîte un pui fript, un cozonac, o sticlă de țuică sau de vin și cîte un ștergar brodat... pentru preot. Și erau și oameni săraci în sat, unii chiar foarte săraci. Ce făcea el cu mil de ouă, cu patru sute de cozonaci, cu patru sute de pui? Mai vindea, mai hrănea porcii...

BĂTRINUL : Peste vreo douăzeci de ani, m-am întîlnit cu băiatul popii din satul ăla, era student, m-a implorat să nu-l denunț, își ascundea originea, era student și trăia zi și noapte cu spaima c-o să-i fie descoperită minciuna. Acum face filme. Patriotice.

9

„...misterul — lată natura birocratiei”.

MARX

BARBATUL : Problemele la care m-am referit în celelalte scrisori decurg și din altă împrejurare. Socialismul a triumfat, pînă acum, de regulă, doar în țări înapoiate. Marx se temea, spre sfîrșitul vieții, de posibilitatea, care începuse să se contureze, ca socialismul să triumfe în țările înapoiate, și nu în țările înaintate ale Europei, cum prevăzuse el inițial. Practica revoluțiilor a confirmat nu ipoteza inițială a lui Marx, ci ipoteza mai nouă, a lui Lenin, că socialismul poate învinge, la început, într-o singură țară, și anume, într-o țară înapoiată, în care se înnodau toate contradicțiile, la o tensiune maximă. Această împrejurare a avut drept consecință, printre altele, faptul că asupra revoluției a exercitat o puternică prestune mica burghezie. Tăranii s-au împotrivit, inițial, colectivizării. Dar, ceea ce ei n-au putut să împiedice, cu nici un chip, a fost propria lor migrație de la sat la oraș. Știm că țăranul a născut basmele. Basmul a fost un mijloc cultural de consolidare a establishment-ului rural. Tăranul a născut conștiința neștiințifică. Tăranul a născut mitologia. În timp ce ideologia proletariatului este deschisă spre știință, chintesența ideologiei țărănești este mitologia. Milioanele de țărani veniți la oraș au adus cu ei și înclinația spre mitologie.

Și, totodată, oricît de anarhici ar părea sau ar fi, țăranii au și o tendință irepresibilă spre ordine. După ce, de voie sau de nevoie, au întreprins o mișcare, ei vor să stea locului, să înțeleagă unde se află, să-și consolideze noul lor statut. Cît timp Mesia este așteptat, mișcarea rămîne revoluționară, dar, dacă Mesia a și venit, mișcarea, la suprafața ei, poate să devină conservatoare, chiar dacă e susținută de mase de milioane a multimilor anonime. Tendința spre mitologie și tendința spre ordine explică, parțial, de pildă, fără să-l justifice, un fenomen cum a fost mitul lui Stalin. Zeificarea unui singur om, considerat chiar „părintele popoarelor”, a găsit, în aceste mase de milioane recent urbanizate, un teren psihologic cît se poate de fertil. Teama de anonimat, specifică marilor aglomerații urbane, hrănește miturile secolului nostru. Iar lui Stalin nu i-a mai rămas decît să-și declare: cît timp sint eu la putere, politica mea e justă. Grav a fost cînd Stalin chiar a crezut că e Dumnezeu, adică infailibil. În loc să-și joace lucid rolul, pe care i l-au impus momentul, epoca, nevoia de simbol a maselor, dar care era numai un rol... Milioane de oameni sint dispuși să cedeze, pentru propria lor securitate, cîte ceva

din propria lor personalitate, unei singure personalități. Dar, a-ți încredința soarta altcuiva este a ceda, a transfera o parte din personalitatea ta personalității altuia, este victoria comodității, confort sufletesc laș. Aceasta e forma principală de alienare, de înstrăinare a omului de propria sa esență umană, în perioada de tranziție spre socialism. Mitul este însă pelicula ne-

gativă a categoriei. Mitul este cultura maselor recent urbanizate. Între comunism și starea mistică există, în principiu, cea mai totală opoziție. În viitor, clasa muncitoare, reomogenizată, se va apropia tot mai mult de cultura cultă și se va îndepărta de modelele culturale ale maselor recent urbanizate.

10

BĂTRÎNUL : Te-ai gândit vreodată că distanța dintre ziua de azi și ziua de ieri e la fel de mare ca distanța dintre ziua de azi și ziua de acum un an, de acum o sută de ani, de acum un milion de ani ? ! Ca și cum o clipă ar fi egală cu un milion de ani ! Ca și cum toate zilele trecute, de la minus înfinit pînă azi, n-ar fi decît o singură zi, urlașă !

BĂRBATUL : Se mai spune și că, încă de acum, numărul morților este mai mare decît numărul celor vii. Îmi pare rău... dar ești mat.

BĂTRÎNA : Ți-am spus să nu mai joci șah cu el !... Nu vezi cum se enervează cînd pierde ?

BĂTRÎNUL : Vrei să spui că nu știu să pierd elegant ? Sau ți-e teamă că o să fac o congestie ?

BĂTRÎNA : Eu m-aș chinui cu tine, nu el.

BĂTRÎNUL : O auzi ? Așa a fost o viață întreagă. O egoistă.

SORA : Eu cred că a făcut și ea destule sacrificii...

BĂTRÎNA : Și ea ? Adică, și el a făcut sacrificii ? Și, mă rog, ce sacrificii a făcut el ?

BĂTRÎNUL : Nu fac eu nici o congestie. Am un stomac de struț. Trăiesc o sută de ani. Știi că animalele trăiesc de 5—6 ori mai mult decît vîrsta de creștere ? În timp ce omul trăiește numai de trei ori mai mult decît vîrsta lui de creștere ? Mai, facem o partidă. Am dreptul la revanșă. Nu de congestie îi e ei teamă. E geloasă. E geloasă că jucăm șah și că nu e ea în centrul atenției... Și pe Costescu e geloasă... E geloasă pe orice prieten al meu. Ar vrea să fiu singur cuc.

BĂTRÎNA : Cu mine ești singur cuc ? ! Știe Costescu, acest grozav prieten al tău...

BĂTRÎNUL : Și al tatălui meu !...

BĂTRÎNA : ...știe Costescu, acest mare comunist, acest bătrîn caraghios, cu ciucurii lui roșii, în loc de cravată, știe că ai încercat să fugi din țară ? !

BĂRBATUL : Iar...

BĂTRÎNUL : Dacă reușeam, eram acum prim-ministru în exil și vă cumpăram și pe voi !

BĂTRÎNA : Dintr-o lovitură !

BĂTRÎNUL : Da, dintr-o lovitură ! I-aș fi convins eu pe americani...

BĂTRÎNA : Dintr-o lovitură ai fi format un guvern în exil, și tot dintr-o lovitură ai fi avut dolari să ne cumperi !

BĂTRÎNUL : De ce nu ? Un guvern social-democrat !

BĂTRÎNA : Doamne, Dumnezeu ! Tu n-ai reușit să treci dincolo de Buda-pesta ! La șaptezeci de ani, să încerci să fugi din țară ! Ți-a spus ție unul că la Budapesta găsești pe careva să te treacă dincolo, în Austria... Cu ce bani ? Pe ce preț ? Pe promisiunile tale c-ai să-i trimiți dolari ? Dar la noi te-ai gândit ? La băiatul ăsta te-ai gândit, că-i strici toată situația ?

BĂRBATUL : Mamă...

BĂTRÎNUL : Doar el m-a condus la gară ! Ție și fiică-ți v-a fost frică.

BĂTRÎNA : Te-a condus, că era sigur c-ai să te-ntorci cu coada-ntr-o picioare. Cum te-ai și întors. Noi ne-am temut de ridicol. Dar unde ți-a fost capul ? La nepotu-tău te-ai gândit ?

BĂTRÎNUL : La el m-am gândit ! Ce-o să facă aici ? L-ai făcut pianist. Cînd eu ți-am spus să faci vioara. Cîți pianiști sînt într-o orchestră, și cîte viori ? Tu te-ai chinuit cu el douăzeci de ani, tu, nu maică-sa, l-ai făcut pianist, și află că o să-ți întoarcă curu' ! O să vă întoarcă curu' la amîndouă. O să plece la talcă-su.

BĂRBATUL : Dacă-l împuiți capul cu ce zice „Europa liberă“...

BĂTRÎNA : Lasă, că are și el cap să judece...

BĂTRÎNUL : Deci tu știi că, mai devreme s-au mai firzii, o să plece la talcă-su. Asta-l, băiete. Toată familia noastră e o centrifugă. Fiecare trage în altă direcție, toți se risipesc, mereu, care încotro...

BĂRBATUL : Revoluția provoacă nu numai unitate, ci și disensiuni, între părinți și copii, între soț și soție, între frate și soră...

BĂTRINA : Eu n-am n-am dorit decît să vă adun, să fiți mereu lângă mine, toți...

BĂTRINUL : Sub cnutul tău țarist ! Degeaba... Aici e piața mică... A, am fi putut avea o piață uriașă. Toate țările socialiste, de la Elba la Marea Galbenă... Ar fi fost loc pentru toate meseriile... Ar fi fost loc și pentru pianişti. Dacă ar fi existat încredere... Dar dacă nu există încredere ? Se ceartă între ei ca chiorii. Au avut loc și ciocniri militare. Între țări socialiste ! Și tăcerea e un răspuns. Am stat de vorbă cu Costescu pe tema asta.

BĂTRINA : Oracolul !

BĂTRINUL : În ce țări a triumfat revoluția ? Una singură a cunoscut înainte democrația burgheză, adevărata democrație parlamentară — Cehoslovacia. Celelalte ? Una a fost o mare țară imperialistă, expansionistă, o țară în care, în secolul trecut, serviciul militar dura douăzeci și cinci de ani !, înalta, mandarinii și generalii se sfîșiau între ei, altele au fost pseudodemocrații, democrații de operetă, ba chiar țări fasciste ori fascizante... După război, Molotov a declarat că, în Uniunea Sovietică, nu s-au pus decît bazele economice ale socialismului. După aia, a trebuit să-și facă autocritica, în „Pravda”. Iugoslavii sînt lucizi. Ei nu spun că miine ori să trăiască în comunism. Socialismul înseamnă relații umane între oameni, înainte de orice. Dacă nu există frăție între oameni, încă nu e socialism. Cuvîntul „tovarăș” trebuie să exprime sentimentul de frăție și de egalitate, nu ierarhia. Numai o societate entuziasă este viabilă. Or, dacă nu există frăție, dacă acționează atîtea interese individuale, opuse, de unde entuziasm ?

BĂTRINA : Mare mister și cu Costescu ăsta ! Unul dintre primii șefi ai partidului, după cîțiva ani scos din partid sau autoexclus, douăzeci de ani și-a văzut de meseria lui, că era tapițer... și, după război, hodoronc-tronc, Gheorghiu-Dej îl trimite la Canal... De ce ? ! Înainte de război, fiica lui, Rita, ajunsă artistă, frumoasă femeie, amanta unor bogătași, poate chiar amanta regelui, asasinată, și nici pînă astăzi nu se știe exact despre ce a fost vorba, cine a fost adevăratul asasin, dacă cel care a fost condamnat era chiar învinovat...

BĂTRINUL : Au fost vremuri cînd Costescu îmi zicea : „Pentru comuniști, pentru adevărații comuniști, nu mai e loc sub soare !”

BĂRBATUL : Nu de mult, un distins (intellectual evreu a trecut, un creștinism. Și s-a călugărit. Îți dai seama în ce încurcătură i-a pus, nu pe evrei, nu pe rabini, ci pe creștini, pe preoți și

clăugări ? Căci el crede. Unul care crede cu adevărat, în mijlocul unor falși creștini, în mijlocul unora care nu cred, sau nu mai cred, ce poate fi mai periculos, și mai ofensator ?

BĂTRINA : Cînd te-au trimis la „munca de jos”, te-au acuzat că ești titolist.

BĂRBATUL : Ba chiar buharinist. Eu nici nu-l citisem pe Buharin. Stalin l-a condamnat, iar Lenin îl numea „răsfățatul partidului” ! Mai tirziu, mult mai tirziu, am citit textul integral al stenogramelor proceselor de la Moscova, din '37—'38. Procuror era Vișinski, (un fost aristocrat... mai tirziu ministru de externe... Fiecare rechizitoriu îl încheia cu o singură propoziție : „Toți acești cîini turbați să fie împușcați !” Și au și fost împușcați.

BĂTRINUL : În '45, la începutul lui martie, Vișinski era aici, la București, și-i bătea cu pumnul în masă regelui, să accepte guvernul Groza...

BĂTRINA : Imixtiune...

BĂTRINUL : Mai subtil, mult mai subtil... Masele doreau guvernul Groza, în privința asta nu poate fi nici o îndoaială, nu era nevoie de nici un pumn dinafară, dar prețutul era ușor de găsit, eram în spatele frontului și aici trebuia să fie liniște și ordine... Emigranții unguri din Occident se agită din cînd în cînd...

BĂRBATUL : Poftim ? !

BĂTRINUL : În iarna lui '44—'45, și mai tirziu chiar, unii au propus ca Ardealul să fie „independent”, să nu aparțină nici României, nici Ungariei... ca să nu mai existe mărul discordiei... În Deltă, niște lipoveni au proclamat o „republică independentă sovietică” ! A fost trimisă Ana Pauker, și i-a convins ea pe extremiști că nu e cazul... Stalin nu i-ar fi dat Ardealul lui Maniu... I l-a dat lui Groza, ca răsplată că am întors armele și că am pus un guvern prosovietic, ungurii au rezistat mai multă vreme, n-au întors armele odată cu noi... Dealtfel, Stalin, după 23 August, șapte luni nu ne-a dat Ardealul de Nord. De ce ? Ca să ne verifice politic, și pe noi, și pe unguri ? Argumentul continuității istorice îi era perfect indiferent. Cineva scria atunci că America e a cuceritorilor și a imigranților, și nimeni n-o s-o dea înapoi pieilor roșii. Australia e a urmașilor foștilor deportați, și nimeni n-o s-o dea înapoi aborigenilor. Doar politica noastră contează. Politica noastră cea de toate zilele. Costescu mi-a promis că într-o zi o să-mi spună părerea lui despre granițe... În '45, circula un banc despre Vișinski. Bevin era ministru laburist, în Anglia, fost miner. Și-l întreabă pe Vișinski : „Domnule Vișinski, cum se face că, dumneata, fost aristocrat, ai devenit comunist ?”

Și Vișinski îi răspunde: „Domnule Bevin, amîndoi ne-am trădat clasa !” (Rîde.) Laburîștii erau taxați drept trădători ai clasei muncitoare. Circula și un dialog: „Ce face social-democrația ?” „Social-democrația trădează”.

BĂRBATUL : Fanatismul tinereții.

BĂTRINUL : Și tu ești o fanatică.

BĂTRINA : Eu, fanatică ?...

BĂTRINUL : Fanatică, da, fanatică !

BĂRBATUL : Ești intolerantă. De aceea, și repede dezamăgită. Cînd e cazul și cînd nu e cazul. Dacă omul nu e perfect, tu ești de părere că trebuie pedepsit, pedepsit și nu schimbat. Știi bine cine e tata, știi cine a fost tătă-că-su, te și mîndrești cu ei, dar nu scapi un prilej să-l umilești mereu, deși știi bine că a fost nedreptățit, într-adevăr a fost de stînga, antifascist, n-a publicat un rînd în timpul fascismului, a făcut foame, și noi pe lîngă el, îi trimitea scrisori de protest lui Antonescu, ați scris și cărți în apărarea evreilor, le difuzați clandestin... Și, cînd, după 23 August, s-a prezentat la noul președinte al sindicatului ziarîștilor, un social-democrat, să-i ceară un post la un ziar, ăla i-a zis că nu-l poate primi în sindicat, că a fost patron... Ce fel de patron ?! Ei doi, chiar ei doi, tata și acest nou președinte al sindicatului democrat, scoteau, prin '26—'28, revista de stînga... Ei doi erau redactori, corectori, difuzori, administratori... Dar, numai unul a fost înregistrat ca proprietar, și ăla a fost tata, așa s-au înțeles, putea să fie celălalt, la fel de bine, dar a ieșit că celălalt a fost salariat, salariatul lui tătă-că-meu, deci exploatat ! Și, doar împărțeau totul pe din două ! Așa că nu l-a primit în sindicat, și tata l-a trimis la origine.

BĂTRINA : Și a trîntit așa noului regim, pentru un sfert de veac !

BĂRBATUL : Sînt și asemenea oameni... Și-i tot aduci aminte că a încercat să fugă din țară... Dar, cînd au fost inundațiile... l-am surprins cu ziarul deschis în față, citea reportajele, se uita la acele fotografii dramatice... și plîngea.

BĂTRINUL : Poate că-mi aranjează Costescu să fiu reprimat... E iar în grații. Cum să trăiesc cu o pensie de 325 de lei ?

BĂTRINA : Și aia obținută cu martori falși !

BĂTRINUL : Ca și a ta ! Dar noi, noi am muncit atîția ani în presă, și numai în presa democratică... da' n-am strîns probe, dovezi, că nu știam că o să vină peste noi rigoarea asta, înregimentarea asta...

BĂTRINA : Oi fi eu fanatică, dar, și tu, tot din fanatism te-ai însurat.

BĂRBATUL : Căsătoria mea — obsesia ta ! Dar, de data asta, ai tras exact la țintă.

BĂTRINA : Dacă nici eu nu te cunosc !

BĂRBATUL : Da, așa credeam că e bine. Să te însori la douăzeci de ani. Și cast. Așa citisem că e bine. Scria negru pe alb. Kalinin. „Morala comunistă”. Știi ce însemna pentru noi ce era scris negru pe alb. Noua evanghelie, nu ? Unitatea dintre cuvînt și faptă. Mare lucru ! Și Kalinin era unul dintre cei mai buni discipoli ai lui Lenin și Stalin ! Și, peste cinci ani, m-am culcat cu o țigancă murdară, într-un hotel sordid. Am plîns toată noaptea. De rușine și de spaimă. Mi-era teamă să nu mă fi îmbolnăvit iar. Am trăit cu spaima asta luni în șir.

BĂTRINA : Senzualitate excesivă.

BĂRBATUL : Acum, nu regret nimic. Nici una dintre experiențele mele.

BĂTRINA : Nu erai cast cînd te-ai însurat.

BĂRBATUL : Nu. Cînd, la optsprezece ani, m-am îmbolnăvit, s-a întîmplat și pentru că vroiam o femeie frumoasă. Femeile de care avusesem parte pînă atunci, în Crucea de piatră și la Gară, erau urite. Și n-am pățit nimic. Urite, dar sănătoase. Numai că eu vroiam o femeie frumoasă. Mă consideram participant la revoluția mondială, dar, din cînd în cînd, frecventam bordelurile. Și vroiam o femeie frumoasă. La șaptesprezece ani, în '47, da, atunci eram cast. Lucram la un ziar revoluționar din Iugoslavia, împreună cu un englez, un ceh și un triestin, care evadase din Triest după ce dăduse foc închisorii, și cu ei redactam pagina internațională, încheiam fiecare articol cu : „Trăiască Tito ! Trăiască Gheorghiu-Dej !”, ne servea un prizonier neamț, bătrîn, dintre aceia mobilizați la sfîrșitul războiului, era fericit că era prizonier și că nu murise, ne aducea pepeni mari, dulci, lubenițe, peste un an eram exclus prima oară și am vrut să mă împușc, la nouăsprezece ani eram reabilitat, la douăzeci m-am însurat, la douăzeci și doi aveam un copil, conduceam un serviciu editorial... Așadar, eram un fanatic, dar cînd, înainte de a mă însura, am dat de o femeie frumoasă, m-a îmbolnăvit. Probabil că era mai căutată decît celelalte. Și eu nu știam pe atunci ce înseamnă o femeie cînd e foarte frumoasă, așa cum nu știam nici ce înseamnă o femeie cînd e foarte urîtă... Ții minte, prima mea dragoste platonice, semiplatonice, o aduceam pe aici, a fost o evreică... O chema Tauba Gold... Iar tu scriseseși, în timpul războiului, o nuvelă superbă, sau așa mi s-a părut mie că era, „Tauba Gold — anarhista”, pe care n-ai publicat-o niciodată... Ce coincidență...

BĂTRINA : Știi bine de ce n-am mai publicat niciodată nimic...

BĂRBATUL : Din vina mea, știu, că m-am înșurat și n-am mai ținut eu casa în locul tatălui meu...

BĂTRINA : Casa am ținut-o mai mult eu decît el... Cînd cu Forini...

BĂRBATUL : Mi-ai spus, mi-ai spus, nu te repeta... Asta e cusurul bătrînilor, că se repetă... După Tauba, am trăit cu o femeie mai mare decît mine, îmi spunea „basmul meu cu ochi albaștri“, așa citise ea într-un roman sovietic, era nevasta unui ziarist, acum e undeva, prin Brazilia... Și am iubit-o, o, cît am iubit-o pe Estera, blonda... o ții minte ?, o pregăteam pentru bacalaureat, dar a dezvirginat-o un prieten al meu, un evreu ungar, un tip haios, scăpase de la Dachau, taică-su fusese „kapo“ acolo, doar ei doi scăpaseră, maică-sa și soră-sa muriseră, gazate, el are acum o pompă de benzină în Germania federală, e căsătorit, dar nu cu Estera, și e mîndru că e cetățean german !... Estera e aici, e bunică, a făcut operație estetică, e tot frumoasă și, din cînd în cînd, face crize de neurastenii... La vremea aia, în '48, am mai făcut o boacăna... Cînd m-au exclus, mi-au pus în cîrcă un denunț calomnios, cică aș fi făcut o orgie, acum pot să vă spun, nu era nimic adevărat, și odată cu mine l-au exclus și pe un prieten de-al meu, un adolescent, orfan de tată, care a pierdut astfel și bonurile la cantină, și l-a întrebat pe cei de la prezidiu : „eu unde o să mai mînc ?“, și șeful prezidiului l-a strigat : „să mori de foame, măgarule !“, asta se petrecea în '48 !, cînd încă toți credeam în frăție și toți mîncam la cantină, și chiar era să crape de foame, a făcut un TBC, și atunci l-am luat, am găsit o mașină, am năvălit într-o clinică particulară, peste un mare doctor, proprietarul clinicii, l-am spus că sînt ministru comunist, purtam cizme și aveam patru revolvere, dar eram exclus, și așa mi-am internat prietenul bolnav. Și doctorul ăla, speriat sau de omenie, sau și una și alta, l-a salvat. Ția care-i strigase că n-are decît să crape de foame a ajuns mare, după care a ajuns și el mic, și cînd n-a mai suportat să vadă lumea și de 'jos în sus, el, care se obișnuise s-o vadă numai de sus în jos, cînd și nevastă-sa, pe care o luase după dosar, ca să poată primi o muncă de răspundere în străinătate, cînd și nevastă-sa l-a zis că o scîrblise din prima clipă în care s-a apropiat de ea, el și-a bătut mama și s-a spînzurat, într-o pădure de la marginea orașului... De ce o fi bătut-o pe maică-sa ?... Iar denunțatorul mincinos, peste cîteva ani, a făcut trei ani de pușcărie, pentru nu știu ce potlogărie...

BĂTRINA : Dumnezeu nu bate cu parul !
BĂTRINUL : Cîte lucruri nu știu pîrînții despre copiii lor ! Cît de străini sîntem... Tata era poreclit „balamuc“...

„Cicoare balamuc“... Se pare că, într-adevăr, oscila spre anarhism... Mama, bunică-ta, Dumnezeu s-o ierte, i-a făcut doi băieți, și apoi l-a lăsat... Cînd o luase, ea avea douăsprezece rînduri de case, se trăgea dintr-un negustor bogat, care avea atîția galbeni că-și îngropa un nepot de patru ani, în picioare, în galbeni. După trei ani de căsnicie, l-a lăsat, nu mai aveau nimic din moștenirea negustorului, tata tocuse toată averea, pentru revoluție, pentru presa socialistă, pentru tovarășii săraci și persecutați... Poliția îl arestase pentru că făcuse agitație și printre țărani... Și ea l-a lăsat și ne-a trimis pe amîndoi băieții pe capul lui... Iar el nu ne-a primit, și am ajuns să vindem ziare pe stradă... Și, cînd l-a înțîlnit pe frate-meu, l-a cumpărat un ziar... Dar noi nu v-am abandonat ! Și nu știm nimic despre voi. Ca și cum n-ați fi copiii noștri, ca și cum am fi niște străini !...

BĂTRINA : Orice faptă a ta este o ipotecă. Bună, sau rea. Oricare. Pe vecie.

BĂRBATUL : Da, știi bancul ăla... Un australian își cumpără un bumerang nou. Dar nu poate să scape, cu nici un chip, de cel vechi. E bancul secolului.

AL DOILEA TÎNĂR : Știi că am depus actele...

BĂRBATUL : Bănuiam. Centrifuga.

AL DOILEA TÎNĂR : Centrifuga ?!

BĂRBATUL : Da.

AL DOILEA TÎNĂR : Mă dezaprobi.

BĂRBATUL : Doar n-o să te aprob.

AL DOILEA TÎNĂR : Sper să găsesc acolo alte condiții de afirmare.

BĂRBATUL : Aici ai învățat. Douăzeci de ani. Pe gratis. Nu ești dator nimănui nimic ?

AL DOILEA TÎNĂR : Doar mie însumi. Asta e singura datorie pe care mi-o recunosc.

BĂRBATUL : Să te îmbogățești, indiferent dacă alții rămîn săraci, să te îmbogățești de unul singur, și nu prin efort comun... Să te afirmi, nu să ajuți...

AL DOILEA TÎNĂR : Exact. Dacă m-ar considera dator, mi-ar fi dat posibilitatea să dau concerte. Am absolvit cu 9,50 ! Aici e piața mică. Și taică-meu a fugit. N-am cum să scap de handicapul ăsta. Acolo, handicapul se va transforma în avantaj.

BĂRBATUL : Și maică-ta ?

AL DOILEA TÎNĂR : După ce mi-oi face un rost, o iau la mine. Mai are puțin pînă la pensie.

BĂRBATUL : Și maică-mea, cum o să suporte ? Doar ea te-a crescut și te-a pregătît.

AL DOILEA TÎNĂR : O iau și pe ea.
BĂRBATUL : Dac-o las eu. Cinic, din creștet pînă în tălpi.

BĂTRÎNA : Și ateu !

BĂRBATUL : Dacă îl trimiteai, la douăzeci de ani, să împartă coliva prin vecini...

BĂTRÎNA : Era pomana pentru bunicul lui, pentru taică-tu, care l-a iubit atît.
AL DOILEA TÎNĂR : Cineva m-a trișat. Nu știu cine, dar cineva m-a trișat.

BĂRBATUL : Pe băiatul meu nu l-ați iubit atît.

BĂTRÎNA : Pentru mine, toți ați fost egali...

BĂRBATUL : Am spus o prostie. Al meu n-a locuit cu voi.

BĂTRÎNA : Al tău, cel puțin se închină în biserică.

BĂRBATUL : Doar cînd îl vezi tu. Ca să-ți faci ție plăcere. Crede-mă că-l interesează mai mult haleala și băutura de la parastas, decît parastatul propriu-zis. Deși, a ținut la tata. Nu că n-ar fi afectuos, dar e și ipocrit. Așadar, mamă, ne-am înțeles. Cît timp durează lucrările aici, pleci la băi. Dacă nu terminăm pînă te-ntorci...

BĂTRÎNA : Nu-i nimic...

BĂRBATUL : ...dacă nu terminăm, poate pleci undeva, într-o excursie, la Sofia sau la Budapesta...

BĂTRÎNA : La șaptezeci și șapte de ani ?!

BĂRBATUL : De ce nu ?

BĂTRÎNA : Ar fi ceva.

BĂRBATUL : În fine, sper să fie bine.

BĂTRÎNA : Va fi bine. Acum va fi bine.

BĂRBATUL : Cu nevasta asta a mea ai să te înțelegi ? Că, cu celelalte...

BĂTRÎNA : Dacă ne lași pe noi două să hotărîm și tu nu te amesteci...

BĂRBATUL : La bucătărie ?

BĂTRÎNA : În casă, în general.

BĂRBATUL : În ordine.

BĂTRÎNA : Iată-te înapoi, la vechea adresă.

BĂRBATUL : Da, fiul risipitor... Știi, mamă, trăiesc un sentiment de întinerire...

BĂTRÎNUL : Casa asta o cumpăr eu ! O cumpăr de la tribunalul din Haga !

BĂRBATUL : Bine, bine...

BĂTRÎNA : Ai spus ceva ?...

BĂRBATUL : Nu...

BĂTRÎNA : Ai lipsit treizeci de ani...

BĂRBATUL : Aproape...

BĂTRÎNUL : Casa asta o cumpăr eu !

BĂTRÎNA : Hotărăște-te, ori ești iar cu tovarășii, ori vrei să se întoarcă ăia și să devii și tu proprietar ! Taică-tu, cînd a murit, a refuzat lumînarea și împărtașania și l-a invitat pe preot la o discuție în contradictoriu. Cel puțin, el a trăit și a murit consecvent. Tu, ce principii ai ?

BĂTRÎNUL : Bine că ai tu principii ! Ești invidioasă că o să cumpăr eu casa...

BĂTRÎNA : Invidioasă ? Parcă, dac-o cumperi, ai s-o cumperi doar pentru tine !

BĂTRÎNUL : Vedem noi...

BĂTRÎNA : La ce te gîndești ?

BĂRBATUL : Ce dialog ciudat... Ca și cum n-am vorbi unul cu celălalt... Ca și cum am vorbi fiecare de unul singur, parcă ne-am povesti, unul al treilea, doar amintirile, fugare, fulgere de-o clipă, doar gîndurile... ca și cum eu nu te aud, și tu nu mă auzi...

BĂTRÎNA : Să te însori tu la douăzeci de ani !

BĂRBATUL : Mamă, nici nu ne-am mutat bine împreună, și tu...

BĂTRÎNA : Mama ta a ingenuncheat în fața ta... în noaptea...

BĂRBATUL : ...în noaptea dinaintea căsătoriei...

BĂTRÎNA : ...și te-a implorat să nu te însori...

BĂRBATUL : În noaptea aia mi-a apărut în vis Estera, blonda, se îndepărta și-mi făcea semn... să nu faci asta, să nu faci asta, să nu te însori, n-o să fie bine... sau ce însemna semnul acela, cu mîna, ca o interdicție și ca un adio ?... Azi a fost la mine șoferul. Șoferul care te-a omorît. Din imprudență. M-a întrebât ce pretenții o să am la proces. Închipuie-ți că mi-a întins mîna. Spera c-o să-i dau mîna ? Sau a fost un gest automat ? Ce pretenții să am ? La cît să te prețuiesc ? Cît să-i cer ? O sută de mii ? Un milion ? Sau un leu, un leu simbolic ?

SORA : Am stat și eu de vorbă cu diverși. Ei sînt de părere că trebuie să-l dăm în judecată.

BĂRBATUL : Nu. Eu nu mă constituie parte civilă. Ce preț are mama ? Orice sumă ar fi ridicolă. Viața n-are cum să i-o dea înapoi.

SORA : Aș vrea să te întreb ceva, să-ți spun ceva, m-am gîdit, sigur, e o prostie, o absurditate... Dar există și posibilitatea asta... Nu cumva... mama... a vrut să moară ?

BĂRBATUL : Da, oamenii, ca și popoarele, trebuie puși față în față, în modul cel mai lucid cu putință, față în față cu contradicțiile pe care le trăiesc, pe care le înfruntă, cu care se confruntă și trebuie să le soluționeze. Fără iluzii, fără amăgire și fără auto-amăgire. Adică fără nici o mistificare a propriului trecut. Dacă mistificăm trecutul, nu putem prevedea viitorul. Și așa, viitorul e mai mult imprevizibil decît previzibil. Dar dacă îți mistifici trecutul, nu mai poți prevedea viitorul chiar deloc, nu poți ști ce ne așteaptă... Auzi, mamă, ce mă întrebă sora mea... Nu cumva... ai vrut să mori ? Nu cumva... a fost... o sinucidere ?... Nu-mi răspunzi ? !..

MUZICA

Trestia gînditoare

roman dramatic în șase capitole

PERSONAJELE:

Bătrînul
Bătrîna
Bărbatul
Sora lui
Tinărul
Al doilea tinăr
Gabriela
Doina

1

„Nimic nu se află în artă care să nu se fi aflat înainte în natură, în afară doar de arta însăși!”
LEIBNIZ

TÎNĂRUL : Tată, ți-o prezint pe prietena mea, Gabriela.

BARBATUL : Încîntat, doamnă. Că sînteți doamnă, după cit se pare, nu ?

TÎNĂRUL : Dacă te interesează, află că are 37 de ani, e măritată, și bărbatul ei știe de prietenia noastră.

BARBATUL : Foarte bine. Sîntem moderni. Dar... a cîta ești la rînd, draguță ? Că eu nu mai țin minte.

GABRIELA : Nu știu, stimat domn, nu m-am interesat, dar oricîte ar fi fost înaintea mea, în viața lui, eu sînt ultima.

BARBATUL : Ultima ? Adică, pentru toată viața ?

GABRIELA : Da, pentru toată viața.

BARBATUL : Deci, dacă înțeleg bine, ai de gînd să divorțezi și să-l iei pe el.

GABRIELA : Vă felicit că ați înțeles nu numai bine, dar și repede.

BARBATUL : Aș dori să am și eu motive să vă felicit.

GABRIELA : Credeți că diferența de vîrstă e o problemă ?

BARBATUL : A, nu. Cînd dumneata o să ai 60 și el doar 50, o să fie. Și încă ce problemă!... Dar pînă atunci, aveți tot timpul să și divorțați. La ce oră ai avionul ?

TÎNĂRUL : Peste patru ore.

BARBATUL : Și, ce mai discutați voi la reuniunile alea mondiale ?

TÎNĂRUL : Cum să vă prindem în plasă.

BARBATUL : Glumești, tu, glumești!...

TÎNĂRUL : Evident că glumesc. Dar nu e asta marota ta, ideea ta fixă ? Tata crede că dicționarele sînt o plasă, un năvod, în slujba unor puteri tenebroase, cu interese tenebroase... de pildă,

dacă vin marțienii, n-au decît să citească toate dicționarele și ne iau ca din oală !

GABRIELA : Ce idee !

TÎNĂRUL : Greu intrăm noi în Europa!...

GABRIELA : Nu sîntem în Europa ? !

BARBATUL : Trebuie neapărat să intrăm în Europa ?...

TÎNĂRUL : Nu trebuie ? !

BARBATUL : Nu despre asta e vorba. Sau nu numai despre asta. Important e altceva — spun dicționarele astea adevărul despre noi ? Și cum e mai bine, dacă ipoteza, despre care zici că e a mea, se confirmă, cum e mai bine, să informeze corect sau incorect ?

TÎNĂRUL : Dacă vin extraterestrii, putem noi să schimbăm și indicatoarele rutiere, tot degeaba.

BARBATUL : Azi am avut un mic triumf...

TÎNĂRUL : Tu, un triumf ? !

BARBATUL : Închipuie-ți !... A venit la mine un absolvent și mi-a spus că are să-mi zică ceva interesant. Era cald, eram plictisit, i-am răspuns: spune-mi, nimic din ce e omenesc nu-mi e străin. Mi-a spus că și-a dat lucrarea de diplomă și că cineva i-a atras atenția asupra unui studiu de-al meu, pe care l-am publicat acum cîțiva ani, și că l-a citit, studiul circulă acum, s-a discutat despre el și în cercuri universitare, și la o revistă, cu care nu sînt în relații bune... Și i-a părut rău că l-am scris eu înaintea lui, pentru că a trebuit să-și axeze întreaga lucrare pe ideile mele și n-a avut ce să mai adauge.

TÎNĂRUL : N-am cum să trec chestia asta în dicționar.

BĂRBATUL : N-ai. Dar vezi bine că nimic din ce e' scris nu se pierde. Chiar dacă, pentru un timp, se instalează complotul tăcerii. De oriunde poți fi scos, dar din tipăritură nu te mai poate scoate nimeni. Nu crezi ?

TÎNĂRUL : Ai ajuns și tu să fii citat de studenți !

BĂRBATUL : De absolvenți !

GABRIELA : Ce ciudat, acum scrieți, vă ocupați de teorie... dar se aude că ați avut o viață plină...

BĂRBATUL : O viață plină ?

GABRIELA : Da, bogată, aventuroasă...

BĂRBATUL : Bogată ? Aventuroasă ? Viață bogată, aventuroasă, au avut alții, draga mea, în alte epoci. Ai auzit, de pildă, de doctorul Russel ?

GABRIELA : Doctorul Russel ?

BĂRBATUL : Da, Nicolae Russel... Nobil polonez, adept al lui Bakunin, marele anarhist, apoi socialist, la douăzeci și cinci de ani, în '875, a părăsit definitiv Rusia, a trecut prin America și Anglia și s-a stabilit în România. Aici a organizat cercul revoluționar din București, a participat la editarea unei gazete socialiste, antițariste, „Basarabia“, a fost medic militar în războiul din '877, decorat cu „Steaua României“. Dar în '881 este expulzat din țară, la cererea guvernului țarist. În '82 era în Bulgaria, în '890, la San Francisco, mai târziu a ajuns, nici mai mult nici mai puțin, președintele statului Hawaii, ultimii 30 de ani din viață i-a petrecut în China, Japonia, Filipine, a murit la 80 de ani, în 1930, la Tianjin. La moartea lui, cineva a scris, într-un ziar românesc, articolul : „Un vagabond de geniu“.

GABRIELA : Cite știți !

TÎNĂRUL : A, tata e un sac de povești, fără fund...

BĂRBATUL : Povești ? Asta e o viață plină, doamnă.

TÎNĂRUL : E adevărat... Și noi, ce facem ? Noi cum trăim ?

2

BĂRBATUL : Când a început cutremurul, eram la prietenul meu...

BĂTRÎNA : Polițistul...

BĂRBATUL : A fost polițist. Acum a ieșit la pensie.

BĂTRÎNA : Aștia nu ies niciodată la pensie.

BĂRBATUL : Nu că ne-a zguduit... Plecase blocul cu noi... Eram la etajul șase. Și un zgomot îngrozitor, parcă se mișcau munții... Ne-am strâns toți

sub canatul ușii, nevastă-sa se ruga, tatăl ei fusese ministru sub vechiul regim... O femeie superbă.

BĂTRÎNA : Ciudată mezalianță ! L-a luat ca să-și îndrepte biografia.

BĂRBATUL : Nu cred. Cred că l-a iubit... Eu tăceam...

BĂTRÎNA : Evident, tu nu te rugai !

BĂRBATUL : Nu, nu mă rugam. El, se ruga și el, dar într-o limbă pe care n-o înțelegeam, peste două zile mi-am

BĂRBATUL : Există și astăzi oameni care pot fi numiți, fără ezitare, eroi. Numai că astăzi, eroii sînt constructorii de geniu, nu vagabonzii de geniu.

GABRIELA : Cunoașteți vreunul ?

BĂRBATUL : Da, cred că cunosc. Cel puțin unul.

GABRIELA : Mă întreb dacă o să izbîndească...

BĂRBATUL : Orice om care întreprinde o operă mare, n-o poate duce pînă la capăt, pînă la capătul pe care el îl vizează... Dar asta nu înseamnă că nu trebuie să înceapă... Dacă reușește să facă o breșă, să spargă un zăgaz, să miște din loc indolența, să frîngă puterea obișnuinței, e mare lucru... Rămîne ceva... o noimă... Cunoști deviza lui Wilhelm Taciturnul ? „Nu e nevoie să sperii, ca să întreprinzi, și nici să reușești, ca să perseverezi...“ Îți place ? Nu mi-ai răspuns, ce faceți voi acolo, la reuniunile voastre mondiale.

TÎNĂRUL : De data asta îl întîlnim pe Grendenski.

BĂRBATUL : Grendenski ? L-am întîlnit și eu...

TÎNĂRUL : L-ai întîlnit pe Grendenski ?

Cînd ? Nu mi-ai spus niciodată.

BĂRBATUL : Cîndva, mai demult...

TÎNĂRUL : A fost el aici ? N-a fost niciodată.

BĂRBATUL : Ei, oi fi fost eu...

TÎNĂRUL : Și ai stat de vorbă cu el ?

Cu Grendenski ?

BĂRBATUL : Ei, da, cu marele Grendenski !

TÎNĂRUL : Întîmplător, desigur...

BĂRBATUL : Da, întîmplător...

TÎNĂRUL : Ai stat de vorbă cu Grendenski ? !

BĂRBATUL : Mare snob mai ești ! Și ce dacă am stat de vorbă cu el ?

TÎNĂRUL : Tată, cu ce te ocupi tu, de fapt ? Nu mi-ai spus niciodată că ai fost în altă țară...

BĂRBATUL : Hai, duceți-vă, discutăm altă dată, pierzi avionul.

amintit, era ivrit-ul, prima mea dragoste vroia să mă învețe...

BĂTRINA : Am bănuț că e evreu. Prima ta dragoste, evreica aia care te-a părăsit și pentru care ai suferit atât... Cred că știi de ce te-a părăsit.

BARBATUL : Nu, nu știu, nu știu nici acum, după atâția ani.

BĂTRINA : Tribul ei i-a interzis să te mai întâlnească.

BARBATUL : Tri-bul ?

BĂTRINA : N-avea trei frați și două surori ? I-au interzis pentru că nu erai evreu, pentru că erai „goim“.

BARBATUL Nu m-am gândit niciodată...

În fine, am părăsit și eu vreo două-trei, dacă nu chiar mai multe, așa că sîntem chit, eu și ncamul femeiesc. Soția mea mă întreabă, uneori, dacă nu mi-e dor de celelalte. Uneori mi-e dor de tinerețea mea. Cu a doua soție, am împărțit o cămăruță de mansardă, fără baie, fără nici măcar un closet, closetul era la alt etaj... Iarna, încălzeam cearșafurile cu fierul de călcat. Dar am fost fericiți... Eram exaltați. Și se știa că sîntem exaltați. Tatăl ei a fost foarte bănuitor, la început, cu mine... fusesem înșurat, băiatul meu avea atunci șapte ani... În adolescența lui, părinții lui erau deja despărțiți. Nu i-am cunoscut, muriseră. Într-o noapte, pe un viscol năprasnic, taică-su, bunicul ei deci, a venit la fosta lui casă și a rugat-o pe nevastă-sa, pe fosta lui nevastă, să-l lase să rămână peste noapte, să doarmă acolo, pe jos. Și ea nu l-a primit. Dimineața, a fost găsit mort, la marginea orașului, sfișiat, mîncat de lupi. De atunci, socrul meu, fostul meu socru, n-a mai vrut să-și vadă mama. Mama primei mele soții era o femeie bună, ca pițnea caldă. Unde o puneai, acolo stătea. Dacă fiică-sa i-ar fi semănat, n-aș fi divorțat de ea. Nu fumase, nu băuse, și a făcut un cancer pulmonar. Devenise rea, arțăgoasă, nu-i suporta nici pe fiii ei, nici pe fiică-sa lângă ea, doar pe mine mă suporta și mă ruga să am grijă toată viața de fiica ei... Trei luni am stat la căpățîlul bătrînei, zi și noapte, îi ieșiseră, între sîni scofilciți, doi ficați sîngerii... Fiica ei zicea că eu sînt vinovat, că maică-sa are cancer de supărare că eram în divorț... Se poate, ce crezi ?

SORA : Mereu ai fost străin de noi... Noi ne-am chinuit aici, în casa asta, în mizerie, în frig, ne-au trebuit douăzeci de ani pînă să ieșim și noi la un liman, tu cu politica, cu femeile, cu drumurile tale, dar noi sîntem mai fericiți, căci noi am fost împreună, pe noi doar moartea ne-a despărțit... Tu te vei întrea mereu ce s-a petrecut

aici, ce făcea mama, în vara cutărui an, sau în iarna altui an, ce făcea tata, cum se trezeau dimineața, cu ce își începeau ziua, cum și-o terminau, ce vorbeam, căci noi vorbeam între noi, în timp ce tu erai o absență, tu erai o tăcere, vorbeam și cu tine, în imaginație, numai reproșuri pe capul tău...

BARBATUL : Cînd aveai vreo doisprezece ani, te plesneam peste picioare cu frunze/de stînjenei... stînjeneii, florile ei preferate... (*ale mamei*)...

SORA : E ușor să iubești întreaga omenire, sau întregul popor, dar să iubești un om, sau doar cîțiva, să te devotezi lor, să te întrebă dacă au ce mîncă, dacă le e cald, dacă sînt supărați, dacă mai au vreo speranță, e mai greu. E ușor să iubești în abstract, o masă de oameni, necunoscuți, dar e fără rost, ei nu-ți vor fi niciodată recunoscători, nu vor ști niciodată dacă le-ai făcut bine sau rău, pe cînd ai tăi îți vor spune mereu, pînă în ultima ta clipă, dacă le-ai împlinit nădejtile pe care și le-au pus în tine, sau nu, și chiar tăcerea lor veșnică va fi o senzație fără drept de apel.

BARBATUL : Ia te uită, și-ai dat drumul și tu la gură !

SORA : Nici eu nu știu ce mi-a venit, sînt mută pentru că știu prea bine că tăcerea mea te face să suferi mai mult decît orice vorbă...

BĂTRINA : Un român nu e bun pentru o evreică ?

BARBATUL : Mamă, sînt peste treizeci de ani de cînd s-au petrecut toate astea ! Și există atîtea căsătorii mixte. Eu îți vorbeam despre altele...

BĂTRINA : Dacă taică-tu ar fi fost evreu, l-ar fi primit pe loc în sindicat.

BARBATUL : Mi-ar părea rău să observ că ești antisemită...

BĂTRINA : Nu sînt și n-am fost niciodată antisemită !

BĂTRINUL : Să știi că antisemitismul verbal nu-i deranjează deloc pe evrei...

BARBATUL : De la antisemitismul verbal la Auschwitz nu sînt mulți pași.

BĂTRINA Nu am de ce să-i agreez. Nici nu-i detest, nici nu-i agreez.

BARBATUL : Mamă, e greu să trecem peste faptul că evreii au dat lumii figuri uriașe. Moise, Iisus, Marx, Einstein, Troțki, Freud. Adică, oamenii care au răsturnat lumea.

BĂTRINUL : Pentru că au fost risipiți în cele patru vînturi. În diaspora. Diaspora le-a ascuțit calitățile...

BĂTRINA : Și defectele...

BARBATUL : E un popor cu cinci mii de ani de istorie. Eu cred că trebuie să privim cu atenție la popoarele acestea atît de vechi... Sînt ca bătrîni înțelepți ai omenirii, pe care, dacă nu-i avem, e mai bine să-i cumpărăm. Sau, sarea pămîntului...

BĂTRINA : Bine, bine, hai, povestește mai departe...

BĂRBATUL : Când s-a terminat, am coborât val-virtej pe trepte, șase etaje, mai târziu am aflat că a fost o imprudență, scările se pot prăbuși și la câteva minute după cutremur, și nevastă-sa, în stradă, mi-a cerut scuze că n-am apucat să-mi beau cafeaua.

BĂTRINA : Nostim !

BĂRBATUL : După ce am venit aici și m-am convins că totul e în ordine, și m-am mai liniștit, și am trimis ștafetă la fiul meu, /am trecut prin Piața palatului, nu-mi dădusem încă seama de dezastru... dar acolo le-am văzut, venind, camioanele armatei, cu soldați înșepeniți, echipați ca de război, înaintau într-o aliniere desăvârșită, într-un nor de praf, de moloz, și de-abia atunci am realizat că e prăpăd... I-am dat telefon peste două zile și l-am întrebat ce rugăciune spunea, mi-a spus că e o rugăciune veche de-a lor, „tată, te chem !”... O știa de la maică-sa...

BĂTRINA : Trebuie să vină un cutremur, ca să ne aducem aminte de Dumnezeu...

BĂRBATUL : Dacă n-ar fi spaima de moarte, religia ar avea vreun temei ?

BĂTRINA : Ție nu ți-e frică de moarte ?

BĂRBATUL : Nu spun asta, doar că eu nu cred în viața de dincolo. Așa că religia nu mă consolează. Este o mare tristețe că religia nu mă poate consola în clipele mele de restriște, de durere sau de spaimă... Dar asta e, n-am credință.

BĂTRINA : Cîtă trufie ! Bagă de seamă, fiule, sînt puteri care nu se lasă atinse...

BĂRBATUL : Pe vremuri, știai să dezlegi visele...

BĂTRINA : Și făceam pasiențe... Dacă e evreu, de ce a intrat în poliție ? În poliția noastră ?

BĂRBATUL : Te-ai hotărît ? Pleci ?

BĂTRINA : De zece ani îmi fac cura de ape minerale acolo. N-o să-mi schimb obiceiul acum.

BĂRBATUL : Și, aici o să fie o mizerie... Știi ce e un șantier.

BĂTRINA : Ocolești întrebarea mea...

BĂTRINUL : Poate că vom găsi cîndva vreo explicație mai plauzibilă, de ce a afirmat Cominternul că România Mare se făcuse pe seama anexiunilor teritoriale. Cominternul a acuzat mereu România că făcea parte din „cordonul sanitar” antisovietic, instalat la granița de vest a rușilor, de capitaliștii englezi și francezi... dar cînd s-a pronunțat, în 1924, pentru „eliberarea teritoriilor «anexate», de sub ocupația românească”, pretextul pentru ilegalizarea partidului era găsit. Nici un ro-

mân n-avea înțelegerea înepția asta. Căci România întregită a fost rezultatul unei revoluții, democratice și naționale, nu socialiste, totuși revoluție.

BĂRBATUL : Lenin a prevăzut că, pe ruinele fostelor imperii, vor renaște statele naționale... Și tot el a redactat Declarația pentru autodeterminarea popoarelor... În România, condițiile nu erau coapte atunci pentru o revoluție proletară. Dealtfel, tezele Cominternului în problema națională au și dus partidul la scindare, la un pas de dispartiție... Mulți comuniști români li s-au opus.

BĂTRINA : În '45, situația noastră ar fi trebuit să fie mai clară. Eram aliați, intrasem în coaliția antihitleristă...

BĂTRINUL : Aliați și învinși. În '44 — învinși, în '45 — aliați. Ni s-a adus mereu aminte că sîntem o țară cu un statut dublu, ambiguu, că n-am întors armele decît cînd rușii trecuseră Prutul, erau la Iași, și americanii ne distrugeau orașele.

BĂTRINA : Dar cîte vieți au fost salvate ? Și cît ar fi durat bătăliile pe teritoriul nostru ? Și ce s-ar fi ales de România ? Și ce s-a întimplat cu nemții din Balcani ? Și ce a însemnat pentru Hitler pierderea petrolului românesc ?

BĂTRINUL : Aici ai și tu dreptate, și aici e temeiul integrității noastre teritoriale. Aș mai adăuga că, la noi, fascismul a venit la putere foarte tîrziu, în raport cu alte țări. Rezistența noastră antifascistă, și pînă în 1940, deși n-a fost spectaculoasă, s-a dovedit eficace. Dar, rezultatul celui de-al doilea război mondial, pentru noi, e mai complicat și, din acest statut ambiguu, multă vreme n-avem ieșire.

BĂTRINA : Mare deștept e și Costescu ăsta ! Cine ți l-o fi scos în cale ? !

BĂRBATUL : Costescu a vorbit frumos cînd l-am înmormîntat pe tata...

BĂTRINA : Vorbea el la multe înmormîntări...

BĂRBATUL : Eu n-am să-l uit, cum venea pe aleea cimitirului, spre capelă, cu ciucurii roșii, cu bastonul, cu basca, înalt, uscățiv, scoflcit, dar drept, cu pasul ferm, și mergea pe nouăzeci...

BĂTRINA : Și a mai trăit cinci ani !... Pînă la urmă, a acceptat și el o decorație... Și l-au îngropat și pe el la Panteon... Lîngă Gheorghiu-Dej.

BĂRBATUL : Și lîngă Pătrășcanu... Așa cum aud că acum, în zidul Kremlinului, cenușa lui Kamenev stă lîngă osemintele lui Stalin... Oare unde o fi mormintul lui Robespierre ? Al lui Danton ? Al lui Saint-Just ? La groapa comună, lîngă mii de aristocrați, pe care ei i-au trimis la ghilotină. Moartea i-a împăcat pe toți, nu ?

BĂTRINA : Și tăică-tu începu să poarte bască... Nu puteam s-o sufăr... El, care toată viața a fost așa de cochet, un bărbat curat, elegant... Nici vara nu-și scoate pălăria, vesta, umbra numai cu ceas de buzunar... Când l-am văzut prima oară cu bască, am plîns.

BĂRBATUL : Nici nu erau căldurile de acum...

BĂTRINA : Nu erau ? Era caniculă, vara. În 1931, direcția generală a căilor ferate a permis bărbaților să-și scoată haina în tren, dar numai cu încuviințarea celorlalți călători din compartiment...

BĂRBATUL : Ceasul mi l-a lăsat mie... Ultimul lui ceas de buzunar, un „Omega“, l-a cumpărat la Budapesta, când spera să fugă dincolo...

BĂTRINUL : Costescu zice că, de fapt, altul era partidul comunist în '21, altul, în '37, altul, în '50, și altul, acum... El s-a împăcat cu partidul de-acum, pentru că partidul a revenit la surse, la izvoarele lui autentice...

BĂRBATUL : Mie, poziția asta a lui nu-mi place. Un comunist trebuie să meargă cu partidul lui, în orice împrejurare.

BĂTRINUL : Chiar dacă partidul greșește ?

BĂRBATUL : Da. Chiar dacă...

BĂTRINUL : Sîntem intelectuali. Avem un cap pe umeri. Fiecare judecă cu capul lui.

BĂRBATUL : Eu nu sînt decît un membru de partid. Un soldat disciplinat. Nu-mi recunosc alt rang și nici altă valoare.

BĂTRINUL : Acum vrea să trîmită o scrisoare...

BĂTRINA : Unde ? !

BĂTRINUL : Cînd am să-ți spun despre ce e vorba, ai să ghicești singură... O scrisoare semnată de mai mulți veterani.

BĂTRINA : Lui Nixon ?

BĂTRINUL : Ei, lui Nixon ! Invers !

BĂTRINA : Tu n-ai s-o semnezi ! Nebunia asta n-ai s-o mai faci ! I-ai scris lui Kennedy să ne salveze, te-au arestat, eu te-am salvat ! Să nu te prind că te vîri și în nebunia asta, că te vîr eu la balamuc, definitiv ! Conspirator de operată !

BĂTRINUL : Și tu conspiri ! Asculți „Europa liberă“, și-a doua zi le spui vecinilor ce-ai auzit !... (Rîde.)

BĂTRINA : Eu conspir ? Eu muncesc ! Dacă tu ai fi fost un soț adevărat, sau dacă tu nu te-ai fi însurat la douăzeci de ani, așa fi scris, așa fi publicat, așa fi fost scriitoare ! M-au dat afară de la editură pentru că eram nevasta ta, și tu erai în lagăr, și pentru că eram mama ta, și tu erai ti-toist, sau dracu' știe ce ziceau ei că ești, Doamne iartă-mă, și ajunseseam

să ții plosca sub bolnăvi, în spitalul ăla imund... Și nu înțelegeam nimic, nimic ! Și-am început să dau meditații, m-am făcut profesoară, fără diplomă, ca să am din ce să trăiesc, și toată lumea așa mă știe, doamna profesoară, și nu dau nici un ban la fisc, și am ținut casa asta cincisprezece ani din meditațiile mele, eu și soră-ta am ținut-o, că ăsta n-a mai vrut să muncească, și tu ți-ai luat lumea în cap, și am ținut capul sus și n-am ajuns să cerșesc. Părinții copiilor mă caută, trag de mine, ca de cine știe ce profesoară emerită, pentru că toți iau examenele, și mă invită în casele lor, la masă, la ceai, și mă tratează ca pe o doamnă, cum merit să fiu tratată, pentru că eu asta am fost, o doamnă... Nu da, Doamne, omului, cîte poate să îndure !...

BĂRBATUL : Mamă, dar și noi te-am ajutat...

BĂTRINA : Copiii mei ? 'Copiii mei m-au ajutat pe mine ? !

BĂRBATUL : Și nici nu ne ceri, de fapt, nimic... (Și tace, dîndu-și seama ce a spus.)

BĂTRINA : Degeaba ai atîția prieteni evrei, ai fi putut învăța ceva de la ei, ei își ajută părinții, nu voi ! Dar tu ești ateu, și pentru că nu crezi în Dumnezeu și în Cristos, nici părinții nu ți-i iubești !

BĂRBATUL : Ce triumf ar fi pentru tine să mă convertești, să mă vezi intrînd în biserică, să-mi fac cruce, să sărut icoanele și mîna preotului !...

BĂTRINA : Spirite fără înțelegere și inimă care nu cred ce au propovăduit proorocii ! De două mii de ani îndură Mesia tot ce îndură, dar el rămîne nemsîntit în slava lui !

BĂRBATUL : Mesia ? Prima venire a lui Mesia, a doua venire a lui Mesia. Faptele sînt cu totul altele, mamă. Adevărul e cu totul altul. Evangheliile au fost scrise la un secol, două, după Cristos.

BĂTRINA : Negi c-a existat ? !

BĂRBATUL : Nu ! Dar, cine a fost Iisus ? Am citit o carte foarte interesantă. Dacă e și adevărată... Prin Maria, Iisus era de stirpe regală. Chiar din stirpea lui David. Așa că avea dreptul la tron. Era pretendent la tron, dar tronul nu mai exista, evreii se aflau sub ocupația romană. Iisus a condus marea răscoală antiromană, a sicarilor, Iisus a fost, un timp, liderul sicarilor. Porecla le venea de la arma lor preferată, o sabie scurtă și lată, numită sicar. Petru, apostolul, era fratele lui Iisus, și Toma, Toma necredinciosul, era fratele lor. Iuda era fiul lui Petru, deci nepotul lui Iisus, singurul urmaș, Iisus n-a avut fii, așa că și Iuda era de stirpe regală, și el pretendent posibil la tronul iudeilor, tronul lui David și

al lui Solomon. Întelegi ce a urmat ? E adevărat, probabil, că Iuda l-a vîndut pe Iisus, dar a făcut-o nu numai ca să rămînă el singurul pretendent. Se pare că Iisus i-a oferit prilejul. Intrase el triumfător în Ierusalim, de fapt această așa-zisă intrare pașnică, în mijlocul osanalelor, pe un asin, cu o ramură de măslin în mînă, n-a fost decît finalul unui asediu, Ierusalimul i se predase. Intrase el în Ierusalim, dar încercările-i erau în general infructuoase, răscoala n-avea șanse, nu putea să construiască un stat antiroman, liber, independent, era tot mai dezamăgit, așa că a capotat, a capotat lăuntric. Și a început să afirme, tot mai convins sau tot mai abil, ideea că fericirea nu e de așteptat pe lumea asta, ci pe lumea cealaltă. Or, asta-l lipsea pe Iuda de tron, îi răpea perspectiva domniei. Și văduvea întreaga generație tînără de un ideal imediat, care să le galvanizeze energiile. Te rog, nu mă întrerupe... Cînd Iisus a pronunțat cuvintele „Dați cesarului ce e al cesarului...”, adică impozitele, și-a semnat sentința, era pierdut. Istoria statelor este istoria impozitelor ! În viața lui au fost două etape, întîi zicea : „N-am venit să aduc pacea, ci sabie”, pentru ca mai tîrziu să spună : „Cine scoate sabie, de sabie va pieri”, și „Dacă cineva îți dă o palmă pe un obraz, întoarce-i și obrazul celălalt“... A luptat pe două fronturi, ca toți girondinii, căci asta devenise Iisus, un girondin *avant la lettre*, în timp ce Iuda era un iacobin, și, ca toți girondinii, a luptat și împotriva romanilor, cu care aristocrația autohtonă colabora, și împotriva minorității radicale, iacobine. De ce l-a vîndut Iuda chiar romanilor ? A fost o ultimă încercare de a nu întina, la propriu, mîinile sicarilor, mîinile evreilor, cu sîngele lui Iisus. Dar romanii au fost mai abili și s-au spălat, chipurile, pe mîini. Au mai existat conspiratori care și-au vîndut conducătorii prea moderați, chiar organelor represive, era modul cel mai sigur să scape de ei. Și să salveze mișcarea radicală. Sau caracterul radical al mișcării. De ce, pînă la urmă, Petru s-a dezis de Iuda ? Pentru că masele moderate erau majoritate și, pînă la urmă, minoritatea radicală, chiar dacă ea împinge lumea înainte, este înlăturată. Majoritatea moderată se satură de tulburări, vrea liniște, vrea ordine... ordine nouă, dar ordine să fie... Și dacă mai seamănă și cu cea veche, cu atît mai bine. Sau, dacă radicalii se mențin la putere, sînt criticați după moarte. Și apoi, Petru a conceput un plan mult mai grandios — să submineze imperiul roman din chiar inima lui, din Roma înșăși, nu de la perife-

rie. M-ar ispită să scriu scenariul unui film... l-aș intitula „Procesul de reabilitare a lui Iuda Iscariotul“.

BĂTRINUL : E Paște. Hai să ciocnim...

BĂRBATUL : Să ciocnim...

BĂTRINUL : Cristos a înviat !

BĂRBATUL : Dacă vrei voi... adevărat a înviat ! Dar vă răspund doar pentru că vă iubesc... Crede în Dumnezeu doar cine-l iubește. În fiecare an, în noaptea Învierii, eu rămîn singur în camera mea, singur ca în nici o altă noapte, știu și simt că mulțimi de oameni umplu bisericile și le dau ocol, cu luminările aprinse, e un spectacol grandios, în țară și în multe țări de pe planeta noastră, dar eu refuz acest spectacol, sînt singur, nimeni din familia mea nu e cu mine, milioane de oameni nu sînt cu mine, dar eu știu că am dreptate. Nimeni n-a creat lumea asta, lumea asta există dintotdeauna și va exista întotdeauna, sub o formă sau alta, n-are margini, nici în spațiu, nici în timp, mîntea noastră nu poate primi ușor adevărul ăsta, pentru că toate în jurul nostru au început și sîrșit, pentru că noi înșine ne naștem și murim, dar lumea nici nu s-a născut vreodată, nici nu va muri vreodată, doar își schimbă veșnic forma. Nu există viață de apoi, nu există Judecata de apoi... Asta nu înseamnă că totul ne este permis, cum credea un erou al lui Dostoievski, unul dintre frații Karamazov. Pentru că nu există Dumnezeu, totul ne e permis ? Nu, tocmai pentru că nu trăim decît o singură viață, ca o scurtă pulsație a naturii, trebuie să o trăim omenește. Nu există Dumnezeu, dar mie îmi este rușine de toate greșelile mele și de tot ce a fost neomenesc în mine.

BĂTRINA : Băiatule, nefericite, Cristos este fiul lui Dumnezeu, el ne-a adus creștinismul, cea mai curată religie...

BĂRBATUL : Nici asta nu e chiar așa de sigur. Cine l-a botezat pe Iisus ? Cine l-a botezat ?

BĂTRINA : Ioan. Ioan botezătorul.

BĂRBATUL : În apa Iordanului ?

BĂTRINA : Da.

BĂRBATUL : În ce religie l-a botezat ?!

În ce religie ? Dacă Ioan l-a botezat pe Iisus, și de-abia de atunci a început și Iisus să boteze, nu reiese că Ioan i-a predat lui Iisus o religie mai veche ? Dacă Iisus a întemeiat noua religie, de ce l-a botezat Ioan pe el ?

BĂTRINA : Și Pavel ? Sfîntul Pavel ?

BĂRBATUL : A, Paul, centurionul roman întors de pe drumul Damascului... Sfinții Petru și Pavel, sărbătoriți în aceeași zi, de biserica creștină. Evreul și romanul, alianța ebraico-romană, vechiul vis al moderaților evrei, asta e.

BĂTRINA : Dacă tot ce spui e adevărat, dacă e adevărat... Cum ? Nu există nici

un reazem ? Nicăieri, nici un reazem, pentru nimeni ?

BARBATUL : Îmi pare rău, mamă. În jungla asta de stele, sîntem singuri. Așa îi zice un scriitor american, junglă de stele ! Și trebuie să ne descurcăm cum ne pricepem. Mamă, să nu

te mai temi pentru mine. De la o vreme, mai mult decît inteligența și mai mult decît cultura, prețuiesc bunătatea, și mîndria, și curajul. Să-ți mai spun ceva. Nu ca să te îmbunez. Știința n-a dovedit nici existența, nici inexistența lui Dumnezeu.

BĂTRÎNA : Vezi ?...

3

BARBATUL : Totodată, dragă tovarășe, problematica religiei este tratată de noi atît de abstract, atît de inadecvat, încît nu ateismul, ci cultele religioase fac prozeliți. Noi am lichidat exploatarea omului de către om, dar persistă și va persista dependența omului de om, dependența fiecăruia de alții. Pe acest teren, pot prospera și relațiile de cooperare și frăție, dar și conflictele, rezolvările eronate ale conflictelor, pe acest teren societatea menține structurile piramidale și relativ fixe, care incurajează concurența, structuri proprii tuturor societăților actuale, în timp ce structurile mozaicale și mobile, proprii comunismului, rămîn încă o propunere. Deci, pe acest teren, persistă și insatisfacțiile, fenomenele de alienare și de frustrare, și tot aici apare și Dumnezeu. Or, cît timp Dumnezeu este acceptat, omul nu poate fi liber. Dacă Dumnezeu ar exista, visul nostru de libertate a omului ar fi inutil, o inepție. Dacă omul vrea să fie liber, nu trebuie să-l accepte pe Dumnezeu. Dacă există Dumnezeu, doar el este liber. Dar, vrea omul să fie liber cu adevărat ? Între aventura libertății și liniștea securității, nu alege el, mai degrabă, adeseori, asemenea animalelor domestice, securitatea ? Și, dacă alege confortul sufletesc pe pămînt, de ce n-ar alege la fel și pentru viața de dincolo, cînd spațma de moarte o trăiește fiecare ? ! Iată, așadar, atîtea împrejurări care îmi dovedesc că, deși unitatea moral-politică a poporului este din multe puncte de vedere o realitate, ea nu trebuie supraapreciată, nici gin-

dită static, ci dialectic, în continuă mișcare. Contradicțiile nu se rezumă la deosebirile de păreri, de opinii, de idei, cu toate că și acestea sînt esențiale, căci esențială e și o viziune corectă asupra socialismului. Socialismul nu e stagnare, ci perpetuă schimbare, și nu există un model unic de socialism. Dealtfel, chiar și acum, cite revoluții naționale, sau țărănești, sau național-țărănești sînt, ele, cu adevărat, revoluții socialiste ? Contradicțiile se petrec la nivelul structurilor, sînt reale, existențiale, materiale, obiective. Ele devin o maladie a socialismului doar cînd devin antagonice, cînd masele își pierd încrederea, cînd nu mai există consens. Dar, cît timp sînt soluționate just și la timp, inclusiv opozițiile de interese, cît timp se au în vedere voința și interesele majorității, ele nu sînt o infirmitate, ci motorul dezvoltării, și în socialism. Și mereu și mereu va exista o distanță dramatică, și deci și o tensiune dramatică, între ideal și real. Și, cel mai important, chiar dacă nu e vorba de luptă de clasă în interiorul țării, trebuie spus că lupta politică continuă, cu toate consecințele proprii luptei politice. Aceasta este și o luptă între viziuni diferite asupra socialismului, care exprimă și interese deosebite în legătură cu dezvoltarea socialistă, dar și o luptă cu dușmanii revoluției noastre. Ceea ce nu trebuie uitat. Trebuie să arătăm lumea așa cum e, dacă vrem să o schimbăm. Se pune deci întrebarea : e nevoie de mai multă democrație ? Sau de mai puțină democrație ?

- SORA :** Sînt cultă, am terminat universitatea cu „*magna cum laudae*“, vorbesc și predau trei limbi străine, traduc cărți, scenarii... Dar am căzut pe bec după un violonist, afemeiat și aventurier, mi-a făcut un copil, a divorțat și apoi a rămas în Germania apuseană. Mi-a trimis de acolo, prin frate-su, cîte cinci sute de lei pe lună, pentru băiat. Cinci sute de lei, nu mărci. Eu și cu maică-mea l-am crescut pe băiat, l-am făcut pianist, și acum pleacă la taică-su.
- BĂRBATUL :** Plecarea asta a lui e, într-un fel, și o înfrîngere a mea. O înfrîngere personală. Istoria scrisă la persoana întîia. De fapt, istoria se face și se scrie doar la persoana întîia.
- SORA :** Filosoofile tale... Eu îți vorbesc despre mine. Apoi, m-am îndrăgostit de un inginer. Adică — un intelectual. Un bețiv... Și, uite-așa... Cîteodată, am impresia că și mama, nici ea n-a fost străină de dezamăgirile mele... A pus paie pe foc...
- BĂTRINA :** Eu ? !
- SORA :** Dacă mă gîndesc bine, da. Ai dușmănit-o pe prima soție a fratelui meu, aveai și motive, de a doua ți-a fost frică, e adevărat că s-a înșurat prea tînăr, dar ai fi fost gelosă ori cînd s-ar fi înșurat, tu ne vroiai doar pentru tine, nu acceptai imixtiunea nici unui străin în familie, nu ne cedai nimănui. De aceea îmi și controlai leafa, pînă la ultimul leu, chiar cînd împlinisem cincizeci de ani, nu mai eram minoră de mult, nu ? Am idolatrizat-o pe mama, și acum am ajuns să...
- BĂTRINA :** Am muncit toată viața. Au fost ani cînd v-am ținut pe toți. Și eu v-am idolatrizat...
- BĂRBATUL :** Și tata ne-a ținut. Și el ne-a trimis bani, cînd eram în refugiu.
- BĂTRINA :** Eram în refugiu la sora mea, la bărbatul ei, el era comandantul garnizoanei acolo...
- BĂRBATUL :** Știu, mamă, știu...
- BĂTRINUL :** Dacă nu mă vindec, să nu mă aduci acasă...
- BĂRBATUL :** Te vindeci, tată.
- BĂTRINUL :** Să nu mă aduci așa acasă...
- BĂRBATUL :** Cum vrei tu, tată...
- BĂTRINUL :** Nu sufăr să fiu văzut așa, să-mi tirăsc piciorul, mă știe toată strada, toți vecinii... Și toți sînt doctori, ziarîști, generali...
- BĂRBATUL :** Bine, tată...
- BĂTRINA :** Foști ziarîști, foști generali.
- BĂTRINUL :** Mă duci undeva, la o stațiune...
- BĂRBATUL :** Da, tată...
- BĂTRINUL :** Acum, dacă-ți iese filmul, dăm lovitura ! Ne umplem de bănet ! Cu lopata...
- BĂRBATUL :** Cu lopata, da...
- SORA :** Ai spus ceva ?
- BĂRBATUL :** Nu, nimic... Am trăit cincizeci de ani, tată. Sînt zece ani de cînd ai murit. Și doar atunci cînd te-am văzut pe catafalc, erai frumos, doar atunci am realizat că sînt și eu muritor. Pînă atunci, moartea mea era foarte departe.
- BĂTRINUL :** Nu credeam să învâț a muri vreedată...
- BĂRBATUL :** Da... Anul trecut, a murit și mama. A lovit-o o mașină. Cincizeci de ani, dintre care doar anii copilăriei, doar copilăria... Apoi, război, bombardamente, refugiu, foamea, seceta, lipsuri înspăimîntătoare, inundații, cutremure, decepții sentimentale, tristețea de a nu-mi mai fi iubit soția... Și acum, acum, criza energiei și, cine știe, din nou război ? Oare va fi iar război ?
- SORA :** Te gîndești la băiat...
- BĂRBATUL :** La el, la al tău... Al meu are douăzeci și șapte de ani, celălalt, douăzeci și cinci...
- SORA :** Pînă la urmă, i-am scos la liman...
- BĂRBATUL :** Da...
- BĂTRINUL :** Copiii voștri sînt a cincea generație de intelectuali din spița noastră... Bunicul meu, străbunicul tău, străstrăbunicul lui, era grămătic de primărie... Singurul care știa să scrie și să citească, în toată urbea... El, ce face ?
- BĂRBATUL :** Dicționare... Un dicționar... Într-o echipă internațională...
- BĂTRINUL :** Sînt bune și dicționarele... Eu n-am fost trecut în nici un dicționar. Nici tata. Am fi meritat.
- SORA :** Ai spus ceva ?
- BĂRBATUL :** Nu, nimic... Am trăit cincizeci de ani, tată. Acum, sînt nevoit să cumpăr casa asta. Sor-mea și-a făcut apartament, al ei, eu m-am mutat în locul ei, ca să n-o las pe mama singură, dar mama a murit, n-am apucat să mai locuim împreună nici o zi, mi-a fost refuzată și mîngierea asta, sau să-l zic grațiere ?, acum trebuie

să cumpăr eu casa, n-avem decât o baie și o bucătărie, dar camere sînt multe, și nu pot locui cu oameni străini... crezi că mai pot fi fericit ? crezi că mai am dreptul să fiu fericit ? ar fi corect ?... Sînt atîtea amintiri în casa asta... Și viața mea personală a fost, pînă acum, un dezastru. De fapt, ce s-a întîmplat cu mine ?

BĂTRÎNA : Atunci, în primii ani, evreii au pus mina pe prea multe posturi...

BĂRBATUL : Iar începi, mamă ? Legionarii și alți fasciști au comis masacrele din Transnistria, de la Iași, masacrele din timpul rebeliunii, astea nu sînt o legendă, era firesc ca evreii să se alătore în masă revoluției antifasciste. Cînd revoluția a devenit și anticapitalistă, și cînd, mai ales, a tulburat și liniștea claselor mijlocii, era la fel de firesc ca mulți evrei să ne părăsească. Și nici propaganda lor națională nu poate fi neglijată. Vor și ei să aibă o patrie a lor, așa cum și noi vrem să avem o patrie a noastră... Nu uita că mulți dintre ei erau oameni cu carte... Și mulți intelectuali români n-au înțeles de la început revoluția...

BĂTRÎNA : N-au înțeles-o, pentru că erau prea mulți străini cocoțați sus !

BĂRBATUL : S-ar putea să fi fost și așa...

BĂTRÎNA Ce prudent ești ! Așa a fost !

BĂRBATUL : Evreii au venit în mișcarea revoluționară împînși și de rasism, de pogromurile din Rusia țaristă, din Ucraina, din Polonia, de antisemitismul nemților, al francezilor... Sînt un popor mare, cu un trecut mare. Un popor care a fost lăsat pe seama lui Hitler, și nimeni nu i-a luat, practic, eficient, apărarea, decât după ce milioane au fost masacrați. Holocaustul i-a împins către Israel. Mai bine să moară cu arma în mînă, decât duși la tăiere, ca vitele la abator. Așa că plecarea lor e o pornire mai profundă... Nu au plecat toți dintr-o pornire antisocialistă. Nu ? Sigur, trecutul este ireversibil, cel puțin la noi, dar lor le e teamă...

BĂTRÎNUL : E un pariu pe care încă nu l-au cîștigat. Ai să spui că ei au adus acolo organizarea. Și tehnologiile. Ei și ? Sparta a fost un model de organizare. Unde e Sparta ? Statele apar, trăiesc și dispar. Au făcut o prostie că și-au făcut un stat. Acum, acolo, cineva trebuie să fie și văcsuitor de ghe-

te, cineva trebuie să mulgă și vaca, cineva trebuie să are pămîntul... Nu mai sînt sarea pămîntului, de cei de acolo vorbesc. E mai ușor să produci organizare, decât să-l produci pe Einstein.

BĂRBATUL : Oricum, antisemitismul e o rușine. Sînt de acord că problema evreiască e un „călciul al lui Ahile” pentru America. Așa că, azi, antisemitismul e și un mijloc de presiune asupra Americii. Dar, un mijloc de presiune pe care nici un democrat nu-l poate accepta, dacă mai e om de principii și nu un practician vulgar.

BĂTRÎNA La noi, evreii n-au fost persecutați, ca în alte țări...

BĂRBATUL : Să nu uii Transnistria, mamă. Doar ai protestat contra crimelor din Transnistria. Cît s-a greșit, mult, puțin, trebuie să ținem noi răbojul greșelilor din istoria noastră, cît mai exact. Altfel, ni-l țin alții, răbojul ăsta. Și nu ne uită. Și nu ne iartă. Ca și cum noi am fi moștenitorii... Și ai celor bune, și ai celor rele... Și chiar sîntem.

BĂTRÎNUL : Dacă legionarii ar fi rămas la putere, i-ar fi exterminat. În Maramureș, sub Horthy, au fost deportați cincizeci de mii, s-au întors din lagăre șase mii. Sub Antonescu n-a fost așa. Românii, în marea lor majoritate, nu au aprobat vărsarea de sînge nevinovat. Mulți evrei au fost apărați de români, de români care nu erau nici comuniști, nici de stînga, nici măcar democrați, așa, în general, erau doar oameni de bine... Așa cum am salvat și atîția polonezi, cînd s-au refugiat la noi...

BĂTRÎNA : O poloneză, pe care am găzduit-o cîteva zile, în '39, mi-a lăsat o icoană de argint... Mai tîrziu, am vîndut-o.

BĂTRÎNUL : Adevărul e mai complex. Și istoria adevărată doar eu o știu. Între Antonescu și Centrala evreilor a intervenit o tranzacție, o afacere uriașă. Centrala evreilor îi plătea lui Antonescu un miliard de lei pe an, așa că mareșalul a fost în stare să se opună lui Himmler, care cerea ca și în România problema evreiască să fie rezolvată „pînă la capăt”... Cînd a fost să se aleagă un nou președinte al Centralei evreilor, a fost ales prietenul meu, cu mine s-a sfătuit el, dacă să accepte postul sau nu, cu mine, la mine a venit noaptea a „Domnule Ze-

vedei Cicoare, dumneata ești un om înțelept, în postul ăsta trebuie să-mi apăr coreligionarii, dar trebuie să execut și ordinea lui Antonescu, ce să fac ?" „Să primești postul, i-am zis eu... după război ai să fii scos, dar o să fii cu inima împăcată, că ai făcut și mult bine..." Și l-a acceptat. Și măică-ta zice că eu am fost un conspirator de operetă !

BĂRBATUL : Ce au făcut fasciștii, cu e-vreii, e grav, foarte grav, dar la fel de grav, cel puțin la fel de grav, pentru noi, este și ce a făcut Antonescu cu poporul român... Poate că, fără Antonescu, am fi avut cîțiva ani soarta Iugoslaviei sau a Poloniei. Dar, au pierit în răsărit sute de mii de flăcăi, floarea tinereții noastre ? Au pierit. Și tot datorită lui Antonescu, în '944, am fost la un fir de păr de dispariția noastră ca stat, de pe harta lumii.

BĂTRÎNUL : Cine ne-a pus să intrăm în război ?

BĂRBATUL : Se pare că Hitler nici nu i-a cerut lui Antonescu să intre în război... I-a cerut grîu, petrol, o neutralitate binevoitoare... Antonescu a fost jignit de această neîncredere... Și, din exces de zel... Există documente în acest sens. Așa că, să „delirăm“ mai puțin. (*Pauză.*) Totul vine de mai departe... Într-un studiu despre problema irlandeză, Marx a scris că, dacă un teritoriu se află în litigiu între două state, revoluționarii trebuie să lupte pentru ca acel teritoriu să aparțină statului mai avansat, cu o orînduire mai avansată...

BĂTRÎNUL : Dar dacă amîndouă statele au aceeași orînduire ? !

BĂRBATUL : În 1916, am intrat în război alături de Rusia. De ce ? Pentru că ne ardea Transilvania. Încă din 1914 Antanta ne-a garantat Transilvania, dacă intrăm în război contra Germaniei și a Austro-Ungariei. Ceea ce, am și făcut. Și tot în 1914, am încheiat o convenție secretă cu Rusia, care ne recunoștea dreptul asupra Transilvaniei.

BĂTRÎNA : Ce mai fac prietenii tăi ? Prietenii adolescenței tale...

BĂRBATUL : Mulți erau evrei... au plecat. Ciudat, păreau asimilați. M-au trădat. În fine... Alții m-au abandonat vreo douăzeci de ani. Mă dădusem la fund. La un moment dat, și-au adus aminte de mine... Ieșeam iar la suprafață. Au schițat cîteva gesturi de apropiere, de reapropiere. Nu le-am dat curs. Nu mai aveam ce să ne spunem.

BĂTRÎNA : Cîvea îmi spunea că, în Germania federală, prietenii se leagă după scara veniturilor. Cine are două mii de mărci pe lună, greu poate fi prieten cu unul care are zece mii.

BĂRBATUL : Nu-l nimic. E mai bine așa. Sînt singur. Fără prieteni. E mai bine așa.

BĂTRÎNA : Nu e mai bine. Cînd atîtea interese ne despart, ne rămîne doar prietenia. Dacă rămîne... Cu sănătatea cum stai ?

BĂRBATUL : Acum mă întreb ? Nici-odată, nimeni nu m-a întrebat de sănătate. Toți se vaitau, toți din jurul meu, eu nu, eu nu am dreptul să mă vait. Sînt sănătos mamă. Sînt sănătos.

BĂTRÎNA : Ai somnul bun ?

BĂRBATUL : De cîțva timp, dorm adînc și, cînd mă trezesc, scriu, cîteva ore, tot ce am de scris în ziua aceea, ca și cum aș fi gîndit în somn, după care mi-e rău, cîteva ore bune... Adeseori, mă trezesc la cinci și zece ori și douăzeci... indiferent de ora la care aș fi adormit... o oră ciudată pentru mine... ca și cum la ora aia ar fi murit cineva apropiat...

BĂTRÎNA : ...Nu i-ai aranjat nimic băiatului ăstuia. E nepotul tău, totuși...

BĂRBATUL : ...ca și cum la ora aia ai fi murit tu. (*După o pauză.*) Nu i-am aranjat nimic nici fiului meu. A dat examen de cinci ori pînă a răzbit. Am să mă ocup și de nepot.

BĂTRÎNA : E prea tîrziu. Acum pleacă din țară. L-au repartizat în provincie.

BĂRBATUL : Pe toți i-au repartizat în provincie. Dacă tu n-ai fi fost atît de grăbită, atît de ahtiată...

BĂTRÎNA : Am muncit atîția ani cu el... Cînd încă nu-i cumpărasem pian, i-am desenat pe o scîndură clapele pianului, și-l puneam să bată clapele alea desenate, ore în șir. Aveam și eu dreptul să-l aud la un concert adevărat, măcar o dată.

BĂRBATUL : Poate că presimțea ceva, de te grăbeai așa...

BĂTRÎNA : A, premonițiile mele sînt celebre în familie !...

BĂRBATUL : Știu, știu...

SORA : Ai spus ceva ?

BĂRBATUL : Nu, nimic...

BĂTRÎNUL : Și Germania e împărțită în două state, și Coreea, pînă nu de mult și Vietnamul a fost...

BĂRBATUL : Poftim ? !...

BĂTRÎNUL : Germania de vest e capitalistă, Germania de est e socialistă. Bine, ăsta e rezultatul celui de-al doilea război mondial. Dar, dacă o n-

- țiune e singura e singura pe lume divizată în două state socialiste ? Ei, ce părere ai ?
- BĂRBATUL** : Acum douăzeci de ani, pentru asemenea vorbe, luai zece-cincisprezece ani temniță.
- BĂTRINUL** : Crezi că se vor întoarce vreodată vremurile acelea ? Nu-mi răspunzi. Bine. Eu nu mai am nimic de pierdut. N-oi trăi eu chiar o sută de ani. Tu crezi că Iugoslavia e o federație adevărată ?
- BĂRBATUL** : Cred că da...
- BĂTRINUL** : Și Costescu e de aceeași părere. E o federație adevărată. Pentru că, în cele șase republici iugoslave, există șase partide comuniste naționale, șase nu cinci, pentru că toate șase formează o federație de partide comuniste, pentru că, de pildă, partidul comunist sârb n-a dispărut, ca să fie echivalat cu partidul comunist iugoslav...
- BĂRBATUL** : Noi am semnat toate tratatele care recunosc frontierele de după război în Europa.
- BĂTRINUL** : El zice că am făcut bine. Fiecare naționalitate trebuie să aibă reprezentanți în parlament, în guvern, în Comitetul Central... Nu ?
- BĂTRINA** : Atunci, ce mai vrea ?
- BĂTRINUL** : El cere ca toată lumea să recunoască un singur lucru, că națiunea română se află în România. Și că toți românii, de oriunde, sînt români.
- BĂTRINA** : Tu n-ai să semnezi scrisoarea asta !
- BĂTRINUL** : Ai să mă împiedici tu !
- BĂTRINA** : Da, eu. N-ai să mai ieși din casă !
- BĂTRINUL** : Vreau s-o văd și pe asta !
- BĂTRINA** : Știi bine că pot să te declar iar responsabil. Că pot să te pun sub tutelă... Că pot să te internez iar la spital...
- BĂTRINUL** : Cum ar fi dacă burgunzii, normanzii, bretonii, gasconii, lorenii, n-ar fi considerați ceea ce sînt: francezi ? Cum ar fi dacă napolitanii, romanii, venețienii, sicilienii, florentinii n-ar fi considerați italieni ? Cum ar fi dacă oltenii ar fi declarați doar olteni, și nu români ! ? Brâncuși, un mare artist oltean, nu român ! Argezi, un mare poet oltean, nu român ! Cum ar fi ?
- BĂTRINA** : Ce-ți veni ? Cine spune că oltenii nu sînt români ? !
- BĂTRINUL** : Auleu...
- BĂTRINA** : Ei, da, tu ești genial !
- BĂTRINUL** : Să știi că sînt !
- BĂRBATUL** : Crezi că scrisoarea asta o să ajungă la adresă ?
- BĂTRINA (ride)** : Ha ! Ce deștept ești ! Cred și eu că n-o să ajungă ! Bine că de politica externă nu se ocupă moșneșii ăștia senili, ireponsabili !
- BĂTRINUL** : „Júji, Júji dragă, dragostea nu-i șagă, vin' la nelca, dragă, să te pup !“...
- BĂRBATUL** : Asta e mal e ?
- BĂTRINUL** : Un cîntec de pe vremuri, de la „Union“...
- BĂRBATUL** : Ai apucat „Unionul“ ? !
- BĂTRINA** : Un bufon, asta ești !
- BĂTRINUL** : Bufonii spun adevărul la curțile regilor. Azi, nici un rege nu mai are nici un bufon. Așa dispăre adevărul din lume. Ai citit că sateliții vor transmite jurnale ? Știi ce înseamnă asta ? Cînd toate televizoarele vor putea prinde emisiunile oricărui satelit ? Abolirea definitivă a cenzurii, în orice țară ! Oricine va putea să citească ziarele din oricare altă țară...
- BĂRBATUL** : Asta, dacă nu se împlinește previziunea lui Mao. Mao era de părere că lumea a intrat într-o perioadă de cincizeci-o sută de ani de războaie, revoluții și contrarevoluții, cele mai multe singeroase, și că, pe parcurs, ne pîndește și ciuperca atomică.
- BĂTRINA** : Se adevărește cuvîntul bibliei. Sfirșitul lumii.
- BĂRBATUL** : Fixează undeva biblia sfirșitul lumii ? Data exactă ?
- BĂTRINA** : Cum ai fi putut să-ți păstrezi credința, cînd prietenul tău cel mai bun e un polițist ? ! Și, încă, evreu ! Cred că nici mîinile tale nu sînt curate...
- BĂRBATUL** : Așa e, mamă, nici mîinile mele nu sînt curate. Cunosc un ilegalist, în tinerețe a aruncat în aer o stație de radio nemțească. Primise sarcină de la partid să colaboreze și cu englezii, cu Intelligence Service. După cîțiva ani, ai noștri l-au întrebat dacă mai colaborează cu englezii, dacă n-a fost agent dublu... A făcut foame, și-l invitau la interogatoriu o dată pe săptămînă... Norocul lui, că tovarășul care conduce acum partidul îl cunoștea bine și a garantat pentru el. Acum, are un post de răspundere... La șai-sprezece ani, lipseam noapte de noapte de, acasă, eram mereu în stradă, eram doar cîteva mii, dar adunam în jurul nostru zeci, sute de mii, și strada era a noastră, noi stăpîneam strada, dormeam pe apucate, în sedii, pe dușumele, pe birouri, secretarul județenei, un muncitor, ne trezea la două noaptea, fără milă, și, calm, ne anunța că reacționarii ne rup așișele, și noi alergam, ne urcam în camioane, băieți și fete, și ajungeam la timp ca să-l prindem și să le tragem o mamă de bătaie, secretarul județenei se căsătorise cu o intelectuală, o ilegalistă, dormeau pe birouri, ea fi citea din „Capitalul“, el a ajuns mare, dar ea n-a fost reprimată multă vreme în partid, întreg grupul ei căzuse în timpul ilegalității și ea n-a putut justifica de ce n-a fost și ea arestată, dar el nu s-a intimidat, nu s-a despărțit de'ea... Cînd s-a proclamat republica, eram vreo douăzeci de uteciști la o tabără de ski, la

Y.M.C.A. Da, ai auzit bine, Asociația mondială a tinerilor creștini, și cînd colonelul care conducea tabăra ne-a anunțat că regele a abdicat, noi, care știam cu o oră-două înainte, am făcut să răsune sala de lozincile noastre republicane, ceilalți, fii de moșieri, de ofițeri, de bogătași, erau mai mulți, erau acolo, în tabără, la ei acasă, veneau în fiecare iarnă, nu ca noi, prima oară, dar n-au cricnit, doar noaptea, domnișoarele au plîns în dormitoare, după regele lor frumos, și plînsul lor nouă ne făcea bine... Într-un timp, am activat într-un partid reacționar, ei aveau agenți la noi, trebuia să avem și noi agenți la ei, și noi trebuia să ne informăm la fața locului, un om informat valorează cît doi, nu?, și chiar eram foarte apreciat acolo pentru activitatea mea anticomunistă!, eram un actor bun, mai tîrziu, cînd un tovarăș m-a întrebat ce-am căutat acolo, am simțit că-mi pierd mințile, dar trăiam în era suspiciunii, am avut noroc că n-am fost arestat, știu că toate acestea vi se par vouă, părinților mei, derutante, voi ați crezut că revoluția se va petrece în cadrele literaturii, adică ale legalității, dar revoluția este ilegalitate în raport cu legalitatea burgheză, cine zice altfel e împotriva revoluției, sau un nerod, revoluția își propune să curețe grajdurile lumii vechi, cum să cureți grajduri și să rămii cu mîinile curate?, nu știu exact, dar bănuiesc că mulți dintre prietenii pe care mi i-am făcut în acel partid reacționar au ajuns la pușcărie, nu i-am denunțat eu, dar eu i-am fișat, află însă că nu regret nimic, asta e lupta politică, oricînd unul dintre aștia pe care i-am fișat, dacă acum e liber — și toți care au scăpat cu viață sînt liberi, au ajuns ingineri, doctori, ba chiar știu eu pe unul care a ajuns procuror!, au ajuns cu înfrînzare dar au ajuns —, oricare dintre ei mă poate călca cu mașina, dintr-o greșeală, nu?, chiar și acum, după treizeci de ani, crezi că e imposibil?

BĂTRINA : Și chiar nu ți-e frică?

BĂRBATUL : Nevinovații au fost reabilitați. Dar vinovații, dușmanii activi ai revoluției, nu vor fi reabilitați niciodată! Niciodată! M-ai întrebat, mamă, dacă nu mi-e frică. Clănțaii n-au decît să latre, noi, pe cei de dreapta i-am bătut întotdeauna și-i vom bate întotdeauna. Să nu-și facă iluzii! Lupta politică e luptă politică, nu fraze! Nu vals! Nu spectacol de teatru!

BĂTRINA : Ați făcut greșeli peste greșeli. Ați pus peste tot, în posturi de conducere, numai incompetenți.

BĂRBATUL : Tatăl unui prieten de-al meu, vechi revoluționar, a fost pus, la naționalizare, director de fabrică. Într-o zi, vine primul secretar și-l gă-

sește spălînd pe jos. „Ce faci aici?“ „Nu vedeți? Spăl pe jos“. „Păi, dumneata trebuie să faci asta? Pentru asta te-am numit director?!“ „Dacă altcineva nu vrea s-o facă?“ „Cineva trebuie să spele și dușumeaua. Cineva trebuie să dea exemplu!“ Aveau patru clase primare. L-au mutat, evident. Așa că, nu numai luptele pentru putere, nu numai intrigile și-au spus cuvîntul. Mulți au căzut peste bord pentru că nu erau pregătiți, și nici nu s-au pregătit să înfrunte problemele administrației. Circula și o teorie: „Școala nu contează. Experiența e totul. Viața e cea mai bună școală“. Mai tîrziu, a fost ales asesor popular. Judecătorii de carieră au încercat să-și bată joc de el. N-avea el pregătire, în schimb avea mult bun-simț. Nu accepta nici o hotărîre, pînă cînd nu verifica el, la fața locului, pînă cînd nu stătea el de vorbă cu toate părțile, pînă cînd nu scormonea el totul... Așa că a dus multe procese la o încheiere justă și și-a cîștigat și respectul judecătorilor. Pe cine era să punem, la început, în posturi de conducere? Astăzi, competența e un criteriu și al devotamentului, sînt de acord, dar, atunci, devotamentul era altceva... În ilegalitate, un agent de legătură al Comitetului Central, care avea de transmis epistole secrete, mai degrabă ar fi murit decît să piardă scrisoarea sau s-o lase în mîini străine. Dealtfel, umbra înarmat. Și, ultimul glonte era pentru el. Și, el știa asta. Asta se cheamă devotament. Și, conspirativitatea era conspirativitate. Cu legile ei de fier. Mulți au ieșit la lumină mutilați lăuntric. Dar, partidul, atunci, nu putea avea încredere decît în asemenea oameni.

SORA : Crezi... că... a vrut să moară?

BĂRBATUL : Ce motive ar fi avut?

SORA : Soțul a dezamăgit-o. Noli am dezamăgit-o. Lumea a dezamăgit-o.

BĂRBATUL : Ai uitat bătrînețea... Mîinile deformate, degetele deformate, varice, ficatul umflat, dinții căzuți, teama de cancer, teama de moarte... O colegă urîtă îmi spunea că ea va suporta mai ușor bătrînețea, pentru că toată viața a fost urîtă... Și urîtenia e mai vizibilă la tinerete...

BĂTRINA : Frumusețea trece... Și frumusețea lumii trece, pentru bătrîni. *Vis-à-vis* de noi a locuit un general, cu nevastă-sa. Luptase în est, luptase în vest, apoi l-au deblocat, l-au arestat, i-au dat drumul, s-a întors acasă, îi luaseră toată casa, pe ei doi i-au înghesuț într-o cămăruță de mansonadă... Doar că nu cerșeau... Într-o zi, o presc în fața casei două limuzine negre, coboară niște generali tineri, în firețuri, urcă la mansonardă, doar nevas-ta lui era acasă, într-un capot murdar, nepieptănată, și ei întreabă dacă

„tovarășul general... e acasă“..., și, ea, să facă infarct, nu alta, el nu era acasă, cultiva niște ceapă la marginea orașului, pe care o vindea în piață, generalii în fireturi au spus că vin a doua zi, au plecat, și ei doi n-au dormit toată noaptea, oare ce-o fi, îl arestează iar, puteau să și moară de spaimă, să-și închipuie orice, a doua zi au venit iar, l-au invitat politicos să-i însoțească, l-au dus la ministrul apărării, i-au dat gradul de general, uniformă, pensie de general, l-au dat toată casa înapoi, i-au căutat mobila, pe unde era risipită, ea nu mai umbla decît coafată, vopsită, manichiurată, elegantă, jubila... dar toate au venit prea târziu, a fost bine, dar au venit prea târziu. De bătrîni trebuie să vă fie milă, mai mult decît de oricine!...

BĂRBATUL : Plăcerea asta a noastră, orientală, de a povesti, de a tot povesti! Trăim din povești... Și din zvonuri...

BĂTRÎNA Ei, noi am plecat din casă. Și v-am făcut vouă loc. Am plecat în poveste...

BĂRBATUL : Cu prețul ăsta, mamă ? Ne-ați făcut loc, cum spul tu, cu prețul plecării voastre ? Am stat de vorbă și eu cu un general din vechea armată. Mi-a spus : „Bine a făcut partidul' că m-a închis“. L-am privit, și el mi-a ghicit ironia din privire. „Tineri, mi-a spus, nu sînt un demagog. Noi, ofițerii, atunci, nu cu mîntea de-acum, v-

am fi făcut praf. Nu ne era teamă de nimeni, nici de ruși. Numai că partidul' ne-a luat-o înainte și, uite, eu zic acum că bine a făcut. Eu am înțeles foarte bine psihoza voastră de atunci, care v-a condus și la erori, judiciare“. **BĂTRÎNA** : Din poveste, nu ne mai scoateți nimeni. Vii rar la mormîntul nostru... Ți-e frică ? Semeni cu taică-tu. Nu i-a făcut lui taică-su loc de veci, și l-au dus la groapa comună. Nu aveam unde să-i punem o floare. Vă lipsește credința. Nu mai există o credință comună, unică. Sînteți scindați. Între voi. Și în voi înșivă.

BĂRBATUL : Dar bucuria vieții există... Și bucuria nașterii unui copil, și bucuria dragostei, a căsătoriei... Și tristețea despărțirii prin moarte.

BĂTRÎNA : Noi am așezat și nașterea, și nunta, și moartea, la picioarele lui Cristos.

BĂRBATUL La bătrînețe, mamă, la bătrînețe. În tinerețe, gîndeai altfel.

BĂTRÎNA : Noi doi n-o să ne înțelegem niciodată.

BĂRBATUL : Nu mi-e frică, dar nu pot accepta că voi sînteți acolo. Acolo și nu aici. Nu, mamă, n-o să ne înțelegem niciodată.

BĂTRÎNA : Doamne, băiatule, de ce nu ți-o fi plăcut ție casa asta ? Și a început să-ți placă de-abia acum, la spartul țîgului.

BĂTRÎNUL : Ai văzut ce se petrece în Chile ?! Îți place ?

5

BĂRBATUL : Cui să împărtășesc gîndurile, neliniștile, întrebările mele, dacă nu partidului meu ? Între partid și fiecare comunist trebuie să existe un schimb de întrebări și răspunsuri, de o totală sinceritate, fără de care comunistul n-ar fi comunist, și partidul n-ar fi partid comunist. Evenimentele din Chile îmi demonstrează, dragă tovarășe, cît de justă a fost linia generală a partidului nostru și, totodată, că, cel puțin în cîteva dintre precedentele mele scrisori, n-am avut dreptate. Noua putere de stat nu se poate menține fără proprietatea socialistă de stat. Proprietatea de stat rămîne forma cea mai necesară, în etapa actuală, a proprietății socialiste, a relațiilor socialiste în economie. Totodată, răsturnarea brutală a guvernului popular legal al lui Salvador Allende pune capăt oricărei iluzii. Deschid o paran-

teză. Este minunat că noi primim mîi de refugiați politici din Chile. Așa cum am primit mîi de spanioli sau de greci. Numai că presa noastră nu subliniază cîți oameni au cerut azil politic la noi, sau în alte țări socialiste. Desigur, tragedia chillană nu înseamnă că noi trebuie să renunțăm la cauza democrației. Dacă am face această greșeală, steagul democrației l-ar ridica, în mod demagogic, forțele anti-socialiste. Modul în care noi consolidăm proprietatea socialistă de stat, promovînd totodată democrația economică și politică, mecanismele auto-gestunii și autoconducerii muncitorești, este, în această etapă, singura cale de consolidare a socialismului. Problema democrației nu poate fi gîndită odată pentru totdeauna.

Vine un moment când e necesară și e posibilă mai multă democrație. Dar poate veni și cite un moment când excesul de democrație devine anarhie. Înaintăm spre democrația deplină, spre comunism, pas cu pas, cu înțelepciune, fără a ceda nici una dintre cuceririle noastre revoluționare. Aceasta cere, impune întărirea puterii de stat revoluționare, un stat socialist puternic, de neclintit. Acum aproape două sute de ani, în timpul revoluției franceze, un mare revoluționar iacobin, Saint-Just, spunea: „Puterea se află în virful puștii“. Așa e. La o adică, dacă își vede puterea și privilegiile amenințate, chiar cea mai democratică burghezie trece la represiune, violează propria ei legalitate. Ei, da, puterea continuă să se afle în virful puștii... Inclusiv puterea poporului, a națiunii, inclusiv democrația... Poate veni cite un moment când și democrația trebuie apărată cu pușca. Și totuși, pușca nu e soluția definitivă. De fapt, nu există pentru

nimic soluție definitivă. Dar, oricum, o soluție mai de durată decît pușca este consensul, încrederea reciprocă. De regulă, pierdem creditul doar dacă promitem ceea ce nu putem sau nu se poate înfăptui. Aceasta a și fost boala tinereții noastre, să visăm că, dacă nu miine, atunci poimîine sigur, o să curgă lapte și miere. Și eram sinceri cînd făceam astfel de făgăduieli. Trebuie să menținem capacitatea de luptă politică a fiecărui comunist. Căci încrederea nu ne e dată odată pentru totdeauna, ci trebuie recucerită cu fiecare împrejurare și cu fiecare generație care s-a maturizat pentru politică. Trebuie să reinvățăm în fiecare zi să cîștigăm masele pentru ideile noastre, trăind și muncind în mase, făcînd parte din mase, fără nici o diferențiere, de nici un fel. Dacă dai dispoziții fără să convingi, rezultatele sînt fragile, dacă nu chiar nule. Trebuie să reinvățăm, în fiecare zi, arta de a convinge.

6

„Nu credeam să învăț a muri vreodată...”

EMINESCU

BĂRBATUL : Stai ! Cine e acolo ?
TÎNĂRUL : Eu sînt, tată ! Ți-o prezint pe prietena mea, Doina.
BĂRBATUL : Vii la două noaptea, în biroul meu, fără, să mă anunți, ca să-mi prezinți noua ta cucerire ? !
TÎNĂRUL : Noi am fost totdeauna niște originali.
BĂRBATUL : Ce-i cu scrisorile astea ? Cum ai dat de ele ? Și pașaportul meu ? Mi-ai forțat biroul ?
TÎNĂRUL : M-am săturat de minciunile tale !
BĂRBATUL : Ce minciuni, băiete ? ! Ce minciuni ?
TÎNĂRUL : Mergeai la țară, da, de cîteva ori pe an la țară, în același sat, ca să te odihnești ?
BĂRBATUL : Mi-ai forțat biroul ?
TÎNĂRUL : Tată, avem de vorbit.
BĂRBATUL : Cu martori ?
TÎNĂRUL : Nu, între patru ochi.
BĂRBATUL : Te ascult.
TÎNĂRUL : Tată, trebuie să scriu despre Grendenski.
BĂRBATUL : Scrie, cine te oprește ?
TÎNĂRUL : Am stat și eu de vorbă cu el.
BĂRBATUL : Și ?
TÎNĂRUL : E ceva suspect.

BĂRBATUL : Tu scrie tot ce se poate scrie într-un dicționar. Un dicționar serios. Fără povești. Și nu te lua după zvonuri.
TÎNĂRUL : A fost artist doar pînă acum cîteva ani.
BĂRBATUL : Și, acum, ce e ?
TÎNĂRUL : Ce face el nu mai e artă. Adună cîteva fanatici, nu admite spectatori, nu admite martori, dar dă conferințe de presă, din cînd în cînd, și e subvenționat și de țara lui, dar și de o mare fundație din altă țară.
BĂRBATUL : Ți-a povestit ce exerciții predă ?
TÎNĂRUL : Doar cîteva... De pildă, un om aleargă, noaptea, pe un teren accidentat. Dacă aleargă cu ochii deschși, își imaginează că vede. Și se împiedică. Grendenski îl pune pe elev să alerge noaptea, cu ochii închiși, legat la ochi. Și elevul aleargă liber. Și nu se mai împiedică.
BĂRBATUL : Astea sînt exercițiile cele mai simple. Are el exerciții și preocupări mult mai sofisticate.
TÎNĂRUL : Ți-a vorbit despre ele ?
BĂRBATUL : Poate că am aflat cîte ceva... Dar ce am aflat eu, nu intră în dicționarul tău...

TÎNĂRUL : Tată, cu ce se ocupă Grendenski ? Și cu ce te ocupi tu ?

BĂRBATUL : Ai îndrăznit să-mi forțezi biroul !

TÎNĂRUL : De fiecare dată, îmi spunei că pleci într-un sat de munte, să te odihnești, și tu, în câțiva ani, ai străbătut lumea întregă !...

BĂRBATUL : Călătorii de studii, dragul meu, călătorii de studii...

TÎNĂRUL : Călătorii de studii, pe care le ții secrete și față de mine ? ! Și decorațiile astea ? Ce-i cu atâtea decorații ? Nu mi-ai spus niciodată că ai fost decorat ?

BĂRBATUL : Sint modest, dragă, sint modest...

TÎNĂRUL : Tată, știi ce cred eu ? Cred că Grendenski se ocupă de parapsihologie.

BĂRBATUL : Parapsihologie ? Ce mai e și asta ?

TÎNĂRUL : Nu te prefac că nu știi !

BĂRBATUL : Te-ai maturizat...

TÎNĂRUL : Ce-mi mai rămîne de făcut ? Să scriu, știind bine că ceea ce scriu și va apărea în dicționarul ăla e un fals, o ineptie ? Sau un maldăr de informații ciuntite ?

BĂRBATUL : Apropo de dicționarul ăla... mai bine întreabă-te : cine ne numără ? Și de ce ?

TÎNĂRUL : Și dacă nu pot să scriu tot adevărul, ce să fac cu adevărul pe care îl știu ? Cui să i-l transmit ?

BĂRBATUL : Bine, o să mai vedem, mai discutăm...

TÎNĂRUL : Tată, ți-am citit și scrisorile astea. Le-ai trimis ?

BĂRBATUL : Poate că le-am trimis...

TÎNĂRUL : Și ți-au răspuns ?

BĂRBATUL : Nu așteptam răspuns. Dar poate că mi-au răspuns... Într-un fel sau altul. Există un roman american, în care eroul trimite telegrame imaginare unor persoane importante și le explică el cam cum ar trebui îmbunătățită lumea.

TÎNĂRUL : „Herzog“, de Saul Bellow.

BĂRBATUL : Exact. E ceva copilăresc aici. Da, în copilărie îți imaginezi că ești un personaj foarte important, foarte puternic, și că poți face mult bine, multora, le poți hotărî destinele... sau te poți răzbuna, cu un singur deget. De fapt, poate că ar fi trebuit să trimiți o singură scrisoare, câteva rânduri. Să le fi spus tovarășilor mei că e greu să fii comunist. E din ce în ce mai

greu să fii comunist, în lumea asta. Dar, pe mine se poate conta. Cum s-ar zice, tinerețe fără bătrînețe... Ce crezi că e strip tease-ul ? Un joc de copii ? De nebuni ? Da' ia imaginează-l pe Adam, după ce a păcătuit, gol-goluț, în fața judecății Dumnezeuului lui ! Dar ia să fii fă-ră piele... Da, fără piele, carne vie... S-a calculat exact ce suprafață de piele, câți centimetri pătrați trebuie să ardă, ca să te cureți... Fericii cei care au toată pielea. Mai ai vreo știre de la vâru-tău ?

TÎNĂRUL : Se descurcă.

BĂRBATUL : Poate-ți trece prin cap să pleci și tu.

TÎNĂRUL : Una e să te descurci acolo de unul singur, și alta e să fii trimis de țară, ca de pe o rampă 'de lansare.

BĂRBATUL : Cam pragmatic...

TÎNĂRUL : Pragmatic, dar cinstit.

BĂRBATUL : Ar fi trist să n-am moștenitor, aici.

TÎNĂRUL : Moștenitor ? ! Ce moștenire îmi lași ? Tu ? !

BĂRBATUL : Avere ? ! Un program, un întreg program politic.

TÎNĂRUL : De mine depinde ?

BĂRBATUL : Dacă fiecare om, dar absolut fiecare om ar fi convins că de el și de fapta lui depinde soarta lumii, totul ar fi altfel. Oriunde muncești, să te întrebi, mereu și mereu : aici, în acest loc de muncă, și în acest loc pe pământ, sint la putere secera și ciocanul, sau „pila“ și telefonul ? Și, cînd „pila“ și telefonul declară că ele sint secera și ciocanul, să nu inghiți, să nu accepți această ipocrizie, această minciună. Democrația e o școală. Și un exercițiu de zi cu zi. Un exercițiu al riscului. Democrația fără caractere e o ficțiune. Așa e tot programul meu politic, pe care doresc să ți-l las moștenire. Cîtă democrație — atîta socialism.

TÎNĂRUL : E mai mult o povară, decît o moștenire.

BĂRBATUL : E adevărat. A cîta ești, draguță ?

DOINA : Ultima.

BĂRBATUL : Ultima ? Adică, pe toată viața ?

DOINA : Da, pe toată viața.

BĂRBATUL : Unde le găsești, dragă ? Le cauți mult ? Toate au smîntea asta ? Sau chiar știi să te prefaci atît de bine. Încît induci pe toată lumea în eroare ?

TÎNĂRUL : Pe toată lumea, în afară de tine.

BĂRBATUL : Mamă, știi că cineva a încercat să-mi dea foc la casă ?

BĂTRÎNA : Cine ?

BĂRBATUL : Când am plecat de la cimitir, s-a lipit de grupul nostru o femeie necunoscută, o bătrână 'smochinită, cu buzele strînse și o privire răutăcioasă, nimeni n-o cunoștea... Dar,

nimeni n-a avut curajul s-o întrebe ce caută cu noi. Ne-am imaginat că e o cunoștință de-a dumitale. A venit și acasă, a mai venit de câteva ori, de câte ori v-am pomenit... Și bănuielele au căzut pe ea. Dar, nimeni n-a mai găsit-o.

BĂTRÎNA : Știi eu, fiule ? Ce să-ți spun ? Ai trăit mult, ai umblat mult prin lume... Poate că știi prea multe, băiatule... Poate că știi prea multe.

MUZICA

septembrie 1979 — iulie 1980 ;

ianuarie 1981 — iulie 1981

„Rampă”, acum 50 de ani ianuarie 1932

Gazeta omagiază, la început de an, pe cel mai... vechi scriitor, nonagenarul Iacob Negruzzi, „secretarul perpetuu” al *Junimii* din celălalt veac. ● Bilanț (modest) pentru dramaturgia originală : s-au jucat anul trecut piesele *Florentina* de Al. Kirițescu, *Ovidiu* de N. Iorga și *Porumbița fără aripi* a poetului I. Minulescu. ● La Opera Română, balet românești în premieră : clasicul (de azi, 1982 !) *La piață* de Mihail Jora și compoziția lui C. C. Nottara (fiul actorului), *Iris*. ● Tony Bulandra, aproape de vârsta mărturisirilor : „De la teatru, seara, după spectacol, mă duc acasă

(...) actorul e și el un biet om ca și toți ceilalți și deși publicul știe asta, nu e necesar să și vadă”. ● Sosește de la Paris societara Comediei Franceze, Maria Ventura, pentru spectacole la „teatrul ei”. ● Din cușca suflurului : „Pe scena teatrului Ventura / Se joacă *Hoțul* astăseară / Pericol ! *Hoțul* e-năuntru / Și toată lumea e pe afară!”. ● La Iași, Aurel Ghițescu declară că va juca în ... *Danton* de Camil Petrescu. Dar... cu trupa Naționalului nu se putea acoperi nici distribuția, darămite figurația ! ● În librării, noul volum al lui Tudor Arghezi, *Cartea cu jucării*. ● Un

record la Naționalul bucu-reștean — o sută de reprezentații cu *Omul cu mîrtoaga*. Maestrul Calboreanu continuă să interpreteze pe umilul arhivar. ● După 40 de ani de teatru, actorul trupelor mici, marele Niculescu-Buzău, dorește : „să fac trei trupe bune în Capitală — comedie, operetă și revistă —, să fie veselie multă și să rîdă publicul atît de mult, încît, vorba aia...” (... și gazetarul n-a mai reținut finalul frazei lui nenea Nae; reținem noi că actorul va mai juca... două decenii, primind și galonul de artist emerit). ● Pornesc turneele de iarnă. Lică Teodorescu, starostele impresarilor, a convins-o pe Maria Filotti să-și „la concediu” de la Național și să poarte, prin provincie drama Annel Karenina. Primul popas, orașul lui nenea Iancu, oraș mult iubit de teatru, Ploieștii !

I. N.